

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Кафедра політології та публічного управління

На правах рукопису

РОЇК ВАДИМ ВОЛОДИМИРОВИЧ

**ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ Й ПРАКТИКИ УЧАСТІ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ
В УМОВАХ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ**

Спеціальність: 052 «Політологія»

Освітньо-професійна програма: «Політологія»

Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Науковий керівник:

РОЗІК МАРІЯ ВАСИЛІВНА,

кандидат політичних наук

старший викладач кафедри політології та

публічного управління

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол №

засідання кафедри політології та

публічного управління

від

2024 р.

Завідувач кафедри

проф. Бусленко В. В.

ЛУЦЬК – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	
1.1. Теоретичні аспекти участі громадян в умовах електронного врядування.....	7
1.2. Методологія дослідження чинників активності громадян.....	14
РОЗДІЛ 2. ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД УНОРМУВАННЯ ІНСТИТУЦІЙНОЇ ОСНОВИ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ	
2.1. Аналіз законодавчої бази та нормативно-правового забезпечення	24
2.2. Зарубіжний досвід участі громадян в умовах електронної демократії	33
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ	
3.1. Інноваційні форми участі громадян в умовах демократизації	45
3.2. Перспективи розвитку та модель ідеальної системи участі громадян	51
ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	69

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасний етап розвитку державно-правових процесів в Україні характеризується активним впровадженням новітніх інформаційних технологій у сферу гарантування прав і свобод людини та громадянина. Це є наслідком загальної інформатизації суспільства, яка докорінно змінює соціальні відносини, а також впливає на усі аспекти функціонування державного управління. Глобальні процеси інформатизації створюють передумови для підвищення транспарентності діяльності усіх гілок державної влади, забезпечення її відкритості, утвердження принципів конституціоналізму та демократії. У цьому контексті євроінтеграційні прагнення України диктують потребу в терміновій модернізації правової системи, орієнтуючи її на цінності гуманізму, відкритості та доступності, закріплені в Конституції.

Важливим напрямом цих трансформацій є впровадження електронного урядування. Ця система, базуючись на сучасних інформаційних технологіях, забезпечує платформу для інтерактивної взаємодії між органами влади, громадянами та юридичними особами. Електронне урядування сприяє подоланню таких системних проблем, як поширеність корупції та непрозорість у функціонуванні державних інституцій і органів місцевого самоврядування.

Суттєвим елементом демократизації та реформування публічної влади в умовах інформаційного суспільства є розвиток електронного урядування, яке все ширше інтегрується у практики управління в Україні. Уряд вже ухвалив Концепцію розвитку електронного урядування, а також було створено Державне агентство з питань електронного урядування України, що координує цей напрям. Різноманітні аспекти та перспективи електронного урядування активно обговорюються в середовищах науковців, політиків і громадських активістів.

Одним із ключових аспектів електронного урядування є розвиток електронної демократії. Її зміст розкривається через застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для залучення громадськості до

процесів політичного життя. При цьому особливе значення набуває вдосконалення механізмів представницької демократії і їх трансформація у модель демократії участі. Цей підхід передбачає активну участь громадян у публічному управлінні через процеси розробки, ухвалення управлінських рішень і контролю за їх реалізацією.

Демократія участі (партисипативна демократія) являє собою різновид демократичного управління, за якого громадяни або члени територіальної громади безпосередньо беруть участь у прийнятті рішень на місцевому або державному рівнях. Ефективне застосування її інструментів сприяє розвитку реальної політики, а також забезпечує істотний прогрес як на рівні місцевої громади, так і на рівні державних процесів в цілому. Системний і комплексний підхід до розвитку такої моделі управління може стати однією з головних засад успішної модернізації України в сучасному глобалізованому світі.

Мета і завдання дослідження. *Метою* роботи є визначення інноваційні форми й практики участі громадян України в умовах електронної демократії та перспектив розвитку.

Досягнення мети передбачає виконання таких **завдань**:

- визначити теоретичні аспекти участі громадян в умовах електронного врядування;
- розкрити методологію дослідження чинників активності громадян;
- здійснити аналіз законодавчої бази та нормативно-правового забезпечення електронної демократії в Україні;
- дослідити зарубіжний досвід участі громадян в умовах електронної демократії;
- визначити інноваційні форми «демократії участі» громадян;
- встановити перспективи розвитку та модель ідеальної системи участі громадян.

Об'єкт дослідження – система забезпечення участі громадян в умовах електронної демократії.

Предмет дослідження – інноваційні форми й практики участі громадян

України в умовах електронної демократії.

Методика та методологія дослідження. Методологічна основа магістерської роботи полягає в комплексному поєднанні наукових принципів, підходів та методів, які дозволяють комплексно дослідити інноваційні форми й практики участі громадян України в умовах електронної демократії.

Дослідження на основі *принципів науковості та об'єктивності* передбачає використання перевірених, достовірних джерел інформації та даних, що дозволяють об'єктивно оцінювати явища і процеси.

Системний підхід дозволив дослідити організаційно-правові засади процесу електронної демократії та ролі громадян України в даному процесі.

У ході дослідження, було застосовано ряд загальнонаукових методів: *аналіз* (у процесі визначення аспекти участі громадян в умовах електронного врядування), *синтезу* (дало можливість обґрунтувати практичність проведеного дослідження), *узагальнення* (при дослідженні вітчизняної практики та міжнародного досвіду унормування інституційної основи електронної демократії), *дедукції* (під час надання рекомендацій, та формулювання висновків дослідження), *порівняльний, теоретичного узагальнення та систематизації* (використано у процесі вивчення теоретичних основ дослідження, розкриття змісту ключових понять).

Також застосовані і спеціальні методи дослідження, зокрема, *порівняльно-правовий* (під час аналізу особливостей процесу електронної демократії в Україні).

Наукова новизна одержаних результатів дослідження зумовлена поставленою проблематикою та комплексним аналізом визначення організаційно-правових засад участі громадян України в системі електронної демократії.

Практичне значення отриманих результатів. Сформульовані теоретичні положення, висновки та практичні рекомендації можуть бути використані у науково-дослідній роботі щодо подальшого дослідження перспектив розвитку та модель ідеальної системи участі громадян; у правозастосовній діяльності –

використання одержаних результатів дозволить удосконалити інноваційні форми «демократії участі» громадян; у навчальному процесі під час викладання лекційного матеріалу та проведення семінарських занять на теми, що пов'язані із електронною демократією та участь в ній громадян.

Апробація результатів дослідження. Окремі аспекти дослідження було представлено та обговорено на засіданні кафедри політології та публічного управління ВНУ імені Лесі Українки.

Структуру роботи на тему «Інноваційні форми й практики участі громадян України в умовах електронної демократії» складає вступ, три розділи, що об'єднують шість підрозділів, висновки та список використаних джерел. Загальний обсяг дослідження становить 77 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Теоретичні аспекти участі громадян в умовах електронного урядування

Розвиток електронного урядування в Україні сьогодні є надзвичайно актуальним, враховуючи стрімкий прогрес інформаційного суспільства та необхідність відповідати викликам, пов'язаним із комунікацією між державою і громадянським суспільством. У контексті глобалізації, інформатизації та технологічної інтеграції світового порядку, Інтернет перетворився на ключову платформу для обміну інформацією, навчання, ведення бізнесу та забезпечення доходів. Інформаційно-комп'ютерні технології забезпечили доступність урядової інформації й послуг, що значно спростило процес взаємодії держави з її громадянами. Впровадження елементів цифрових технологій у сферу публічного управління розширило можливості громадян брати участь у прийнятті рішень, які мають суспільне значення. Теоретичне осмислення успіхів цього процесу та подальші кроки на шляху до повної електронізації управління залишаються важливим предметом дослідження з метою вдосконалення системи.

Зауважимо, що публічне управління є багатогранною діяльністю, покликаною забезпечити стабільне та ефективне функціонування державної влади з метою задоволення потреб суспільства й досягнення стратегічних цілей розвитку країни [34]. Воно охоплює планування, організацію, здійснення управлінських функцій і контроль над державними органами й ресурсами для забезпечення публічних послуг, захисту прав громадян, підтримки соціальної стабільності та верховенства права.

Сучасна концепція публічного управління все більше фокусується на інтеграції інформаційних і комунікаційних технологій, що привело до появи феномена електронного урядування. Електронне урядування – це використання цифрових технологій з метою підвищення якості публічного адміністрування,

оптимізації взаємодії між владою й суспільством і полегшення доступу громадян до електронних ресурсів і послуг.

Електронне урядування має прямий вплив на покращення якості життя громадян, забезпечуючи прозорість діяльності органів публічної влади, що сприяє підвищенню довіри до державних інституцій. Крім цього, така модель управління дозволяє економніше та ефективніше адмініструвати ресурси на різних рівнях влади [21]. Особливу увагу слід приділяти його запровадженню в місцевих органах державної влади, де технології можуть стати потужним інструментом децентралізації та підтримки громад у самоуправлінні.

Термін «e-government» зазвичай трактується як «електронний уряд» або «електронне управління», що передбачає широке використання сучасних технологій, включаючи Інтернет, в органах державної влади. Він охоплює концепцію «електронної держави», яка об'єднує інформаційну та комунікаційну інфраструктуру для забезпечення оптимальної роботи державного апарату [21]. Ця система створює умови для ефективного функціонування всіх гілок влади й гармонійного розвитку державного інформаційного суспільства.

Використання терміну «електронне урядування» видається найбільш доцільним, адже він відображає відносини і процеси організації владних структур із застосуванням локальних інформаційних сегментів у глобальній мережі [9]. Це дозволяє не лише пришвидшити функціонування державних інституцій, але й зробити їх діяльність доступнішою та зрозумілішою для громадян.

В умовах швидкого технологічного прогресу електронне урядування стає ключовим елементом сучасного державного управління. Воно сприяє підвищенню прозорості та ефективності процесів ухвалення рішень, зменшенню бюрократичних перешкод, розширенню доступу до публічної інформації й розвитку цифрової комунікації між урядом і громадянами. Особливе значення має правове регулювання цієї сфери, яке забезпечує нормативну базу для її функціонування й гарантує дотримання прав усіх учасників процесу.

Хоча концепція електронного урядування є відносно новим явищем, вона вже стала об'єктом численних академічних досліджень. У цих роботах аналізуються принципи, значення й роль електронного урядування в загальному правовому просторі держави. Дослідники надають особливу увагу результатам законотворчої діяльності в цій сфері та пропонують напрями вдосконалення правових і технічних аспектів цієї системи. Враховуючи динамічний розвиток інформаційних технологій і їхній вплив на соціальні процеси, питання електронного урядування залишаються надзвичайно актуальними [34]. Їх подальше вивчення є критично важливим для оптимізації державного управління й забезпечення правового прогресу.

Відповідно до концепції розвитку електронного врядування в Україні, електронне врядування визначається як форма організації державного управління, що сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування [50]. Це досягається за допомогою інформаційно-телекомунікаційних технологій, створюючи новий тип державного управління, орієнтованого на задоволення потреб громадян.

Значна частина науковців акцентує увагу на тому, що електронне врядування забезпечує альтернативний підхід до надання державних послуг у цифровому форматі. У межах цього підходу електронне врядування часто синонімізують із термінами «цифровий уряд», «онлайн-уряд» або навіть «трансформаційний уряд» [10]. Останній передбачає активне використання Інтернет-технологій як платформи для обміну інформацією, надання послуг і забезпечення взаємодії між державою, громадянами та бізнесових структур.

До основних аспектів функціонування електронного врядування належать:

- інформування громадян, бізнесу та громадських організацій щодо діяльності державних органів через відомчі веб-ресурси;
- надання державних послуг у режимі онлайн;
- залучення громадян, бізнесу та неурядових організацій до процесу публічного обговорення та ухвалення управлінських рішень;

- автоматизація окремих аспектів діяльності державних органів і міжвідомча взаємодія;

- забезпечення суспільного контролю над діяльністю органів влади [5].

На міжнародному рівні Організація Об'єднаних Націй виділяє кілька ключових принципів ефективного функціонування електронного врядування:

- застосування інформаційно-комунікаційних технологій у всіх аспектах роботи органів влади;

- активне залучення громадян до процесу прийняття рішень на державному рівні;

- підвищення підзвітності дій органів влади перед суспільством;

- забезпечення прозорості адміністративних процесів;

- покращення ефективності державного управління [27].

Таким чином, електронне врядування можна розглядати як інструмент співпраці між суспільством і державою. Воно забезпечує альтернативний доступ до отримання державних послуг у цифровій формі, сприяє прозорості державної діяльності завдяки відкритому доступу до публічної інформації, а також створює умови для обговорення стратегічних питань розвитку країни із залученням громадськості та представників бізнесу.

Клименко А. В. і Линьов К. О. виділяють низку ключових принципів у галузі електронного урядування, які сприяють ефективній роботі державних інформаційних систем:

- принцип системності передбачає чітку організацію зв'язків між структурними елементами інформаційної системи. Це забезпечує її цілісне функціонування, допомагаючи вирішувати задачі, що виникають у діяльності державних органів;

- принцип розвитку (відкритості) орієнтований на здатність інформаційної системи динамічно змінюватися, доповнюватися новими функціями та елементами, при цьому зберігаючи можливість розширення свого потенціалу;

- принцип сумісності акцентує увагу на тому, що система має бути здатною взаємодіяти з іншими за узгодженими правилами. Це означає, що ще на етапі проектування необхідно враховувати вимоги до інтеграції та обміну даними;

- принцип стандартизації забезпечує уніфікацію підходів до роботи з інформаційними системами. Використання загальних стандартів, методик та інструкцій полегшує їх застосування для всіх користувачів;

- принцип ефективності впроваджує раціональний підхід до співвідношення витрат на створення системи та її функціональності. При цьому оцінка ефективності враховує не лише економічну складову, а й засоби оптимізації часу;

- принцип нових задач передбачає гнучкість системи, яка дозволяє включати нові завдання, якщо це забезпечує доцільність і підвищує її корисність;

- принцип надійності стверджує необхідність резервування системи для уникнення збоїв у її роботі та гарантоване збереження інформації навіть при технічних неполадках. Інформація у системі має залишатися доступною й захищеною;

- принцип безпеки даних орієнтується на надійний захист інформаційних ресурсів. Він передбачає захист не лише під час обробки й зберігання даних у системі, але і в момент їх обміну. Забезпечується фіксація всіх операцій, а будь-які порушення безпеки своєчасно виявляються;

- принцип єдиної інформаційної бази передбачає використання уніфікованої системи класифікації і кодування для структурних елементів усіх державних інформаційних ресурсів;

- принцип продуктивності враховує нерівномірність потоків інформації, яка потребує обробки у встановлені терміни. Він вимагає оптимальної роботи системи навіть у пікові часові періоди;

- принцип пристосування (адаптації) забезпечує готовність системи до оновлення, модифікації або розширення її функцій згідно із зростаючими або змінюваними потребами;

- принцип підзвітності, який виключає безвідповідальність при переході до роботи в електронному форматі. Задля цього рекомендується використання електронного цифрового підпису та ведення відкритих реєстрів щодо ухвалених державних рішень [19].

Ця сукупність принципів спрямована на формування стабільної, гнучкої та ефективної електронної платформи для взаємодії держави з громадянами і забезпечення прозорого управління процесами.

Відповідно до Концепції розвитку електронного урядування в Україні, система будується на принципах, які відображають основні вимоги до організації діяльності органів публічної влади в умовах цифрової трансформації. Серед них особливе місце займають: пріоритет використання електронної форми реалізації адміністративних процедур; одноразове внесення інформації до загальних реєстрів з подальшим багаторазовим її використанням при забезпеченні нормативного регулювання доступу до приватних і публічних даних; інтеграція та взаємодія всіх інформаційно-телекомунікаційних систем органів влади. Ці базові принципи доповнюються принципом індивідуальної відповідальності, згідно з яким посадова особа, що приймає рішення, несе персональну відповідальність за точність, своєчасність та обґрунтованість дій.

Електронне урядування представляє собою сучасну форму організації державного управління, яка ґрунтується на використанні інформаційно-комунікаційних технологій [20]. Метою такого підходу є підвищення ефективності, прозорості та доступності функціонування державних і місцевих органів влади. Завдяки електронному урядуванню формується новий тип державного устрою, орієнтований на задоволення потреб громадян і врахування їхніх інтересів.

Ключовим завданням електронного урядування є надання громадянам спектру адміністративних послуг у режимі онлайн. Це передбачає доступність необхідної інформації та послуг без географічних чи часових обмежень. Даний формат слугує адаптацією державного управління до вимог інформаційного

суспільства і створює можливості для інтерактивної взаємодії між державою і громадянами за допомогою механізмів зворотного зв'язку.

Водночас розвиток електронного урядування супроводжується необхідністю подолання низки викликів, серед яких сумісність технічних рішень, гарантування національної безпеки, збереження культурної ідентичності, а також забезпечення стійкості систем навіть за умов технічних збоїв [28]. До того ж, не всі адміністративні послуги наразі доступні без фізичної присутності громадян, що свідчить про необхідність подальшого вдосконалення цифрових платформ.

З 2014 року розвиток електронного урядування в Україні координується Державним агентством з питань електронного урядування, яке активно працює над створенням умов для цифровізації державних послуг. У рамках цієї ініціативи значна увага приділяється впровадженню електронної ідентифікації. Законом «Про електронні довірчі послуги,» прийнятим у 2017 році, визначені поняття електронної ідентифікації, ідентифікаційних даних громадян і процедур, необхідних для забезпечення цього процесу.

У 2017 році відбувся ряд ключових подій у сфері електронного урядування в Україні. Зокрема, проведення форуму за участі представників органів державної влади і міжнародних проєктів дозволило визначити напрями вдосконалення системи взаємодії державних реєстрів та інформаційно-технологічних рішень. Того ж року стартувала електронна послуга системи «Трембіта» [22], яка пов'язана з державною реєстрацією договорів оренди земель – це стало вагомим кроком на шляху інтеграції цифрових послуг у щоденну діяльність громадян.

Уряд України активно ініціює розробку та впровадження електронних сервісів і платформ для забезпечення доступу до публічної інформації та надання адміністративних послуг. Одним із ключових інструментів у цьому процесі є портал «Дія», який слугує інтегрованою платформою для отримання електронних послуг. Завдяки цьому порталу громадяни мають можливість онлайн-здійснення таких дій, як реєстрація місця проживання, замовлення

офіційних документів та багато іншого. Окрім цього, Україна інтенсивно працює над удосконаленням цифрової інфраструктури та впровадженням інноваційних технологій [44]. Наприклад, розгортання мережі 5G відкриває значні перспективи для прискорення розвитку цифрової економіки та підвищення ефективності електронних адміністративних сервісів.

В підсумку зазначимо, що загалом, держава демонструє систематичний прогрес у впровадженні механізмів електронного урядування, засобів електронної ідентифікації та інших цифрових інновацій. Такі заходи спрямовані на покращення доступу до адміністративних послуг і забезпечення прозорості та ефективності функціонування державних інституцій.

Електронне урядування являє собою спосіб організації системи публічної влади шляхом інтеграції сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у процеси взаємодії між державними установами, громадянами та бізнесом під час надання послуг і ухвалення управлінських рішень.

1.2. Методологія дослідження чинників активності громадян

Розвиток електронного урядування є одним із ключових завдань сучасної держави, спрямованим на модернізацію та реформування системи державного управління. Цей аспект державного розвитку вирізняється специфічними характеристиками, комплексом інституційних структур та механізмів їхньої взаємодії. З моменту свого впровадження електронне урядування перебуває в постійному процесі еволюції та змін. Нові технології, виклики та загрози вимагають постійного перегляду підходів до їх адаптації та використання. Система державного управління повинна демонструвати достатню гнучкість для адекватної реакції на зміни часу. Навіть країни з високорозвиненим електронним урядуванням потребують нових стратегій та вдосконалення методології аналізу функції цієї сфери.

Активність громадян у сфері електронного урядування полягає в їхній участі у взаємодії з державними органами через електронні канали, використанні

електронних послуг та участі в процесах прийняття рішень. Цей показник є важливим індикатором розвитку електронного урядування і відображає рівень довіри громадян до державних інституцій.

Існує кілька груп чинників, які впливають на рівень активності громадян в електронному врядуванні:

1. Соціально-демографічні чинники:

- вік: молодь зазвичай має кращі технологічні навички і активніше користується електронними послугами;
- освіта: вищий рівень освіти зазвичай корелює з більшою обізнаністю про можливості електронного урядування та здатністю ними користуватися;
- дохід: вищий дохід, як правило, пов'язаний з кращим доступом до інформаційних технологій;
- місце проживання: жителі великих міст частіше звертаються до електронних послуг, ніж мешканці сільських районів.

2. Технологічні фактори:

- доступ до інтернету: наявність стабільного та швидкого інтернет-з'єднання є ключовою умовою для користування електронними послугами;
- якість електронних сервісів: зручність інтерфейсу, швидкість роботи та надійність системи – всі ці аспекти впливають на задоволеність користувачів;
- наявність необхідного обладнання: комп'ютери, смартфони, планшети та інші пристрої слугують засобами для доступу до електронних послуг.

3. Психологічні фактори:

- довіра до держави: високий рівень довіри до державних установ спонукає громадян взаємодіяти з ними в електронному форматі;
- сприйняття корисності: громадяни будуть активніше користуватися електронними послугами, якщо бачать у них реальну вигоду для себе;
- мотивація: заохочення до використання електронних послуг (наприклад, знижки, бонуси) може підвищити рівень активності.

4. Інституційні фактори:

- якість законодавства: чітке та прозоре законодавство, яке регулює електронне урядування, створює сприятливі умови для його розвитку;
- рівень інтеграції електронних послуг: чим більше послуг доступно в електронному форматі, тим вища ймовірність їх використання громадянами;
- державна підтримка: інвестиції в розвиток інфраструктури, навчання персоналу та проведення інформаційних кампаній сприяють підвищенню активності населення.

5. Соціальні фактори:

- культурні особливості: різні культури мають різне ставлення до технологій та державних установ;
- соціальні норми: якщо використання електронних послуг є звичним у суспільстві, то ймовірність їх використання окремими громадянами зростає.

Громадянська активність в електронному врядуванні є складним явищем, що залежить від взаємодії численних чинників. Для підвищення цього рівня важливо застосовувати комплексний підхід до вирішення даної проблеми, враховуючи як технологічні, так і соціальні складові.

Стрімкий розвиток технологій обробки, передачі та збору інформації з початку XXI століття дозволив численним міжурядовим та неурядовим організаціям ініціювати глобальні дослідження. Дані для таких досліджень збирають з різних країн, залучаючи як міжнародні, так і національні експертні команди, що спеціалізуються на вивченні напрямків розвитку електронного урядування. Результати подібних досліджень формують основи міжнародних рейтингів, покращення позицій у яких є важливим показником прогресу країни в цій сфері.

Серед основних індексів, що використовуються для оцінки розвитку електронного урядування, виділяються такі:

- індекс розвитку електронного урядування (E-Government Development Index, EGDI);
- індекс електронної участі (E-Participation Index);

- індекс розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ICT Development Index);

- індекс мережевої готовності (Networked Readiness Index).

Ідея створення електронного урядування виникла з метою уникнення суб'єктивності в оцінці ефективності діяльності органів державної влади та якості прийнятих рішень. У цьому контексті актуальним є аналіз того, які країни вже впровадили системи електронного урядування, а які лише перебувають на етапі їх розробки. Для вирішення цих питань у 2003 році Інститут економіки і суспільних наук ООН створив Індекс розвитку електронного урядування (EGDI) [30]. Основним завданням EGDI є оцінка рівня політичного, економічного розвитку та людського потенціалу країн світу.

Структура індексу розроблена у форматі рейтингу, що вимірює рівень готовності та здатності державних органів використовувати інформаційно-комунікаційні технології для задоволення суспільних потреб. Індекс розвитку електронного урядування визначається як середнє значення трьох ключових компонентів: індексу онлайн-послуг (Online Service Index), індексу розвитку телекомунікаційної інфраструктури (Telecommunication Infrastructure Index) та індексу людського капіталу (Human Capital Index).

Індекс розвитку електронного урядування визначається як середнє значення трьох ключових складових: індексу онлайн-послуг, індексу розвитку телекомунікаційної інфраструктури та індексу людського капіталу. Визначення значень цих показників здійснюється на основі опитувань громадської думки. Водночас підкреслюється, що універсальної моделі електронного урядування не існує. Залежно від етапу розвитку окремої держави моделі електронного урядування можуть адаптуватися до специфічних потреб різних регіонів. Іншою важливою метою таких опитувань є оцінка легітимності електронного урядування в очах громадян як нового суспільно-політичного інституту та аналіз його ефективності.

Індекс електронної участі (E-Participation Index, EPI) почав формуватися з початку 2000-х років та є додатковим показником у межах дослідження ООН

щодо електронного урядування. Електронна участь трактується як система онлайн-каналів і платформ, що підтримують політичну та соціальну активність громадян. Завданням таких ініціатив є спрощення доступу до інформації та публічних послуг. Індекс електронної участі розширює рамки стандартного дослідження, даючи змогу оцінити використання онлайн-послуг для забезпечення обміну інформацією («електронна інформація»), залучення зацікавлених сторін до діалогу («електронна консультація») і сприяння активній участі громадян у процесі прийняття рішень («електронне прийняття рішень»).

Структура Індексу електронної участі включає три основні складові.

1. Електронна інформація – показує, наскільки забезпечено розповсюдження публічної інформації серед громадян, зокрема шляхом вільного доступу або інформації за запитом.

2. Електронна консультація – відображає рівень громадської участі в консультаціях з питань прийняття критично важливих політичних рішень.

3. Електронне прийняття рішень – оцінює ступінь прямого впливу громадян на прийняття суспільно значущих рішень, підкреслюючи рівень їхньої залученості.

Окрім того, Індекс розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ICT Development Index) вперше був представлений у 2007 році. Його основне призначення полягає у забезпеченні аналітичного інструменту для оцінки рівня розвитку інформаційного суспільства, а також для моніторингу прогресу у зменшенні цифрової нерівності між країнами.

Індекс мережевої готовності був упроваджений у 2001 році за ініціативи міжнародної неурядової організації Всесвітній економічний форум у співпраці з міжнародною бізнес-школою INSEAD. Інформація про цей індекс подається у формі серії аналітичних звітів, присвячених розвитку інформаційного суспільства. Основною метою індексу є визначення рівня розвиненості інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Показники індексу прямо корелюють з економічним розвитком країн, оскільки впровадження і прогрес ІКТ нерозривно пов'язані з рівнем загального економічного добробуту.

Індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП) був створений з метою акцентування уваги на тому, що розвиток країни має оцінюватися передусім через призму добробуту і можливостей її громадян. Цей показник може також стати інструментом для аналізу та обґрунтування політичних рішень на національному рівні, дозволяючи порівнювати країни з однаковим рівнем валового національного доходу (ВНД) на душу населення, але з різними результатами у сфері людського розвитку. Такі порівняння сприяють обговоренню пріоритетів державної політики.

ІРЛП оцінює країни за середніми показниками трьох ключових сфер: стану здоров'я населення, доступності освітніх послуг та рівня життя. Починаючи з 1990 року, Організація Об'єднаних Націй щорічно публікує звіт про стан людського розвитку у світі. Основа цього індексу включає такі критерії, як середня очікувана тривалість життя при народженні, рівень грамотності та загальний рівень життя, який оцінюється зокрема через показник ВВП на душу населення, а також інші значущі статистичні дані.

Концепція дослідження ІРЛП на етапі свого зародження мала радикальний характер, утім, її підхід базувався на досить простих принципах. Пропонувалося враховувати не лише національні економічні показники, але й досягнення у сфері охорони здоров'я та освіти, які можна об'єктивно виміряти в більшості країн. Такий підхід передбачав, що взаємопов'язані статистичні параметри безпосередньо впливають на якість життя населення, адекватно відображаючи його стан. Визначальною особливістю індексу є його заснування на конкретних цифрових показниках із офіційних джерел, що підтверджує його відносну об'єктивність і верифікованість.

В контексті дослідження чинників активності громадян в системі електронного урядування доцільно підкреслити те, що згідно з рейтингом EGDI 2024, Україна посідає 30-ту позицію у світі за рівнем впровадження та розвитку електронного урядування. Це означає підвищення на 16 позицій у порівнянні з 2022 роком, при цьому індекс України складає 0.8841. До трійки лідерів рейтингу входять Данія, Естонія та Сінгапур.

За даними Міністерства цифрової трансформації, Україна за період діяльності цього органу значно покращила свій результат у рейтингу Online Services Index – з 102-го місця вона піднялася на 5-те. Реалізація цифрової держави, ідея якої належить Президенту Володимиру Зеленському, вкотре демонструє результативність у міжнародних вимірюваннях [66]. Міністерство зазначає, що цифровізацію суспільство оцінює як одну із найуспішніших реформ в Україні, а основним здобутком вважає високий рівень довіри громадян до цієї діяльності.

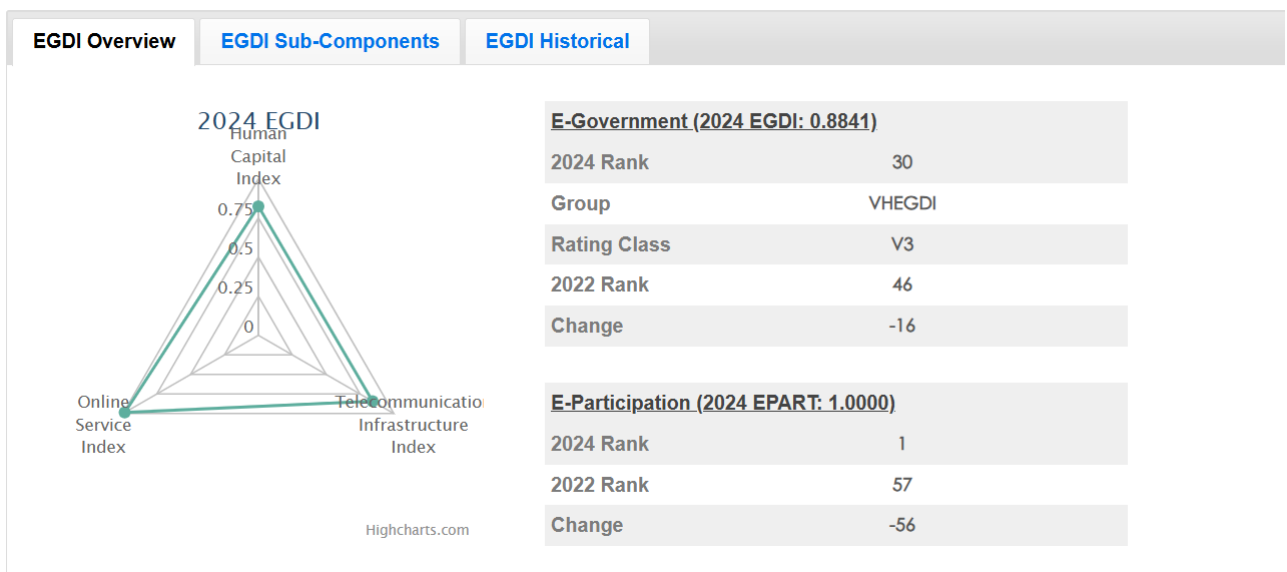

Рис. 1.1. EGD I України станом на 2024 р. [82]

Додатково звертає на себе увагу стрімке зростання позицій України в індексі E-Participation, що враховує залученість громадян до державних процесів через онлайн-платформи. У 2024 році Україна очолює цей рейтинг, тоді як ще у 2022 році займала лише 57-му сходинку.

Варто зазначити, що у рейтингу EGD I 2024 Україна вперше перевищила середній індекс розвитку цифрових державних послуг у Європі (0.88 проти європейського середнього показника 0.85). У глобальному масштабі середній рівень EGD I становить 0.64, що також підкреслює прогрес країни на шляху до лідерів цифрового урядування.

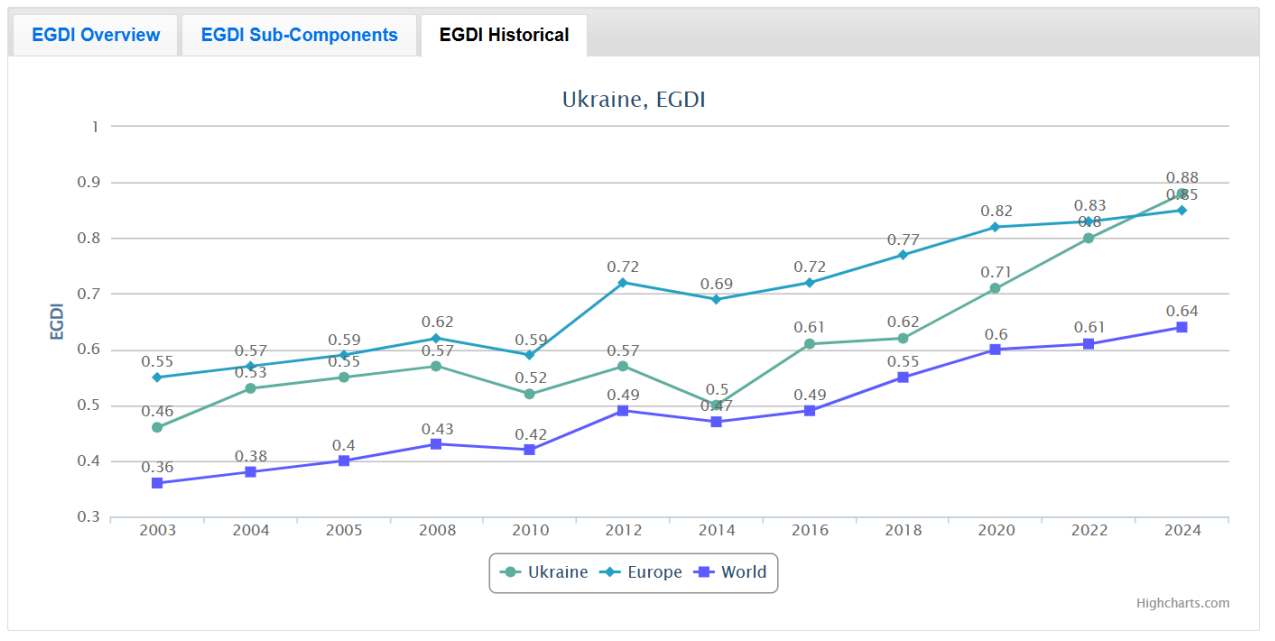

Рис. 1.2. Історія EGD I України [82]

«Цифровізація уже стала невід’ємною частиною повсякдення українців. Зокрема, мобільним застосунком «Дія» користуються понад 20,9 мільйона громадян, які мають доступ до 21-го документа та понад 30-ти послуг. На порталі «Дія» майже 6 мільйонів користувачів можуть скористатися більш ніж 120 прозорими урядовими сервісами. Також через платформу здійснюються онлайн-опитування, впроваджуються нові послуги для українців, які постраждали від війни, і навіть оцифровуються аспекти особистого життя громадян.

Міністр цифрової трансформації Михайло Федоров додатково повідомив про успішне впровадження програми «Національний кешбек», до якої долучилися вже 1,2 мільйона українців, з них понад 638 тисяч активували відповідні картки через застосунок «Дія» [66].

Ще однією важливою складовою програми цифровізації є фінансування інноваційних проєктів. Нещодавно було оголошено, що у проєкті Державного бюджету на 2025 рік на напрями цифрової трансформації заплановано витратити 4,16 млрд грн. Це на понад 60% перевищує показник 2024 року, коли на ці цілі було передбачено 2,5 млрд грн [62].

Таким чином, Україна стала піонером у галузі цифрових технологій, запровадивши офіційні електронні паспорти, що зробило її першою державою у світі з таким нововведенням. Крім того, Україна зайняла провідні позиції у глобальному контексті, оскільки її COVID-сертифікати в мобільному застосунку «Дія» були офіційно визнані Європейським Союзом. Також країна стала четвертою в Європі, яка реалізувала впровадження цифрових водійських посвідчень. На сьогодні застосунок «Дія» об'єднує майже 21 мільйон користувачів, які мають доступ до 21 типу документів і більш ніж 30 цифрових послуг. Водночас через портал «Дія» близько 6 мільйонів осіб скористалися понад 120 прозорими адміністративними сервісами. Крім цього, активно впроваджується розвиток цифрової інфраструктури та ініціативи, спрямовані на підвищення рівня цифрової грамотності серед населення.

Відзначається, що Україна досягає цих здобутків попри складні обставини повномасштабної війни. У цей час застосунок «Дія» став ще важливішим інструментом, запровадивши функції, які відповідають актуальним потребам громадян під час кризи. Зокрема, було запущено послугу «ЄДокумент», що слугує заміником у разі втрати паспорта, а також «ЄПідтримка» та комплексну послугу «ЄВідновлення» для тих, чиє житло зазнало пошкоджень або було зруйноване. Це забезпечує можливість отримання найважливіших сервісів у кілька кліків через смартфон, що є надзвичайно важливим у воєнний час.

Висновки до розділу 1.

Держава демонструє систематичний прогрес у впровадженні механізмів електронного урядування, засобів електронної ідентифікації та інших цифрових інновацій. Такі заходи спрямовані на покращення доступу до адміністративних послуг і забезпечення прозорості та ефективності функціонування державних інституцій. Електронне урядування являє собою спосіб організації системи публічної влади шляхом інтеграції сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у процеси взаємодії між державними установами, громадянами та бізнесом під час надання послуг і ухвалення управлінських рішень.

Україна стала піонером у галузі цифрових технологій, запровадивши офіційні електронні паспорти, що зробило її першою державою у світі з таким нововведенням. Крім того, Україна зайняла провідні позиції у глобальному контексті, оскільки її COVID-сертифікати в мобільному застосунку «Дія» були офіційно визнані Європейським Союзом. Також країна стала четвертою в Європі, яка реалізувала впровадження цифрових водійських посвідчень. На сьогодні застосунок «Дія» об'єднує майже 21 мільйон користувачів, які мають доступ до 21 типу документів і більш ніж 30 цифрових послуг. Водночас через портал «Дія» близько 6 мільйонів осіб скористалися понад 120 прозорими адміністративними сервісами. Крім цього, активно впроваджується розвиток цифрової інфраструктури та ініціативи, спрямовані на підвищення рівня цифрової грамотності серед населення.

РОЗДІЛ 2. ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД УНОРМУВАННЯ ІНСТИТУЦІЙНОЇ ОСНОВИ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ

2.1. Аналіз законодавчої бази та нормативно-правового забезпечення

Прагнення України до інтеграції у Європейський Союз набуло ключового значення у формуванні державної політики, зокрема шляхом впровадження відповідних норм і стандартів. Укладення Угоди про асоціацію між Україною і ЄС зобов'язує державу забезпечити ефективний розвиток системи електронного урядування відповідно до європейських вимог. Однак слід зауважити, що на сьогодні організаційне та нормативно-правове забезпечення цієї сфери залишається недосконалим. Чимало важливих питань ще не врегульовано, а практика застосування чинного законодавства демонструє низку проблем, зокрема суперечності між окремими нормативними актами, що ускладнює їх реалізацію. На сьогодні існує декілька десятків нормативних документів, які регулюють функціонування електронного урядування.

Нормативно-правова база реалізації електронного урядування переважно ґрунтується на чинному законодавстві, яке регламентує інформаційні відносини і забезпечення захисту інформації [49]: Конституція України [24], Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22 травня 2003 року № 851-IV [18], Закон України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» від 5 жовтня 2017 року № 2155-VIII [16], а також Закон України «Про Національну програму інформатизації» від 1 грудня 2022 року № 2807-IX [47] є ключовими нормативно-правовими актами, що регулюють електронну взаємодію в Україні. До цього переліку долучаються Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року № 2939-VI [11], Закон України «Про захист персональних даних» від 1 червня 2010 року № 2297-VI [13], Закон України «Про адміністративні послуги» від 6 вересня 2012 року № 5203-VI [15], а також Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 9 січня 2007 року № 537-V [14].

Особливо важливі концептуальні документи, зокрема Концепція розвитку електронного урядування в Україні, яка була затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2017 року № 649-р [50], та Концепція розвитку електронної демократії в Україні і план заходів до її реалізації, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 року № 797-р [25].

Серед додаткових нормативних актів виділяються Постанова Кабінету Міністрів України від 8 серпня 2016 року № 606 «Деякі питання електронної взаємодії електронних інформаційних ресурсів» [38] і Постанова від 1 грудня 2023 року № 1317 «Деякі питання цифровізації діяльності державних органів» [39].

Схвалення стратегій та планів дій у цій сфері підтверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 року № 386-р щодо Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні [41] та розпорядженням від 11 вересня 2013 року № 718-р про затвердження плану заходів для створення Єдиного державного порталу адміністративних послуг [54].

Крім того, нормативне регулювання електронних підписів та печаток закладено у Постанові правління НБУ від 20 грудня 2023 року № 172 [42], яка визначає порядок їх використання. Також варто звернути уваги на наказ Міністерства цифрової трансформації України від 28 лютого 2024 року № 33 [33], яким затверджується Регламент роботи центрального засвідчувального органу.

Ці документи разом утворюють комплексне нормативне підґрунтя для електронного урядування, цифрової ідентифікації, а також захисту інформації й персональних даних в Україні.

У рамках дослідження доцільно виокремити ключові етапи розвитку електронного урядування в Україні. Перший етап цього процесу охоплює 2002–2009 роки, коли було створено нормативну базу для гарантування громадянам доступу до інформації органів публічної влади, а також закріплено правовий статус електронного документа. Основною метою першого нормативного акту

2002 року було створення умов для реалізації конституційних прав громадян на доступ до інформації та участь в управлінні державними справами. Цим актом став Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо забезпечення відкритості у діяльності органів державної влади» [65]. Він зобов'язував уповноважені органи вести загальнодоступні бази даних відкритої інформації, забезпечити вільний доступ до них зацікавлених осіб, а також систематично публікувати найважливішу інформацію у сфері економіки, соціальних питань, культури, екології тощо за визначеною структурою.

Втім, цей Указ не встановлював конкретних механізмів електронної активності органів влади, тому питання було доповнене постановою Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2003 року [40], яка передбачала створення та інтеграцію електронних інформаційних систем і ресурсів у єдиний веб-портал органів виконавчої влади. Постанова також зобов'язувала впровадження електронної інформаційної системи «Електронний Уряд» для надання інформаційних та інших послуг, а також розробку переліку цих послуг і порядку їхнього надання.

У тому ж році були ухвалені два важливі законодавчі акти, які заклали правову основу для розвитку інформаційного права: Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» і Закон «Про електронний підпис». У першому з них було визначено основні поняття електронного документа, принципи його використання та організацію електронного документообігу. Впровадження електронного документообігу стало прогресивним кроком, оскільки воно забезпечило оперативність та ефективність взаємодії між різними суб'єктами, можливість швидкого реагування на запити, економію ресурсів, а також надійність у збереженні інформації.

Напрямок державної політики, спрямований на забезпечення відкритості та прозорості діяльності органів публічного управління, значною мірою пов'язаний із використанням сучасних інформаційних технологій. Зокрема, йдеться про впровадження електронного документообігу із застосуванням електронного цифрового підпису та системи обміну документами через мережу Інтернет.

Важливим акцентом стало підвищення доступності національних інформаційних ресурсів для населення, їх інтеграція в єдину систему, а також надання послуг через Інтернет. Особлива увага приділялася розвитку електронної інформаційної системи «Електронний Уряд», яка дозволила організувати адміністративні послуги для громадян і бізнесу в онлайн-форматі.

Перший етап впровадження таких змін можна вважати початком системного переходу до електронного урядування. Його головними характеристиками стали появи нових моделей комунікації між учасниками процесу е-урядування, запровадження чітких правових рамок цієї форми взаємодії, розробка прогнозів, планів дій та концепцій розвитку цієї сфери. Водночас було закладено законодавчу основу для подальшого прогресу галузі.

Другий етап, охоплюючи період 2010–2019 років, передбачав ухвалення ряду нормативно-правових актів, спрямованих на реалізацію стратегії електронного урядування. Основна увага приділялась розширенню доступу до публічної інформації та адміністративних послуг відповідно до вимог євроінтеграції. Згодом було створено довгостроковий план дій, визначений для досягнення поставлених цілей.

У 2010 році Кабінет Міністрів України схвалив «Концепцію розвитку електронного урядування в Україні» [55]. У цьому документі вперше були сформульовані поняття електронного уряду, а також окреслено шляхи вирішення проблем, пов'язаних із його впровадженням у 2011–2015 роках.

Прийняття Закону України «Про доступ до публічної інформації» [11] мало знакове значення, адже чітко врегулювало механізм реалізації права громадян на доступ до інформації, що знаходиться у розпорядженні органів влади та інших суб'єктів. Закон визначає порядок отримання доступу, акцентуючи увагу на значущості суспільно важливої інформації. Стаття 1 цього нормативного акта уточнює, що під публічною інформацією розуміється вся задокументована інформація незалежно від форми чи носія, отримана або створена в ході діяльності органів державної влади чи інших уповноважених суб'єктів.

Прийняття цього закону суттєво змінило усталені підходи в роботі органів публічного управління, закріпивши чіткі засади для гарантування кожному громадянину реалізації права на доступ до інформації. Такий підхід зробив можливим ефективну систему розгляду інформаційних запитів громадян, адже раніше основним інструментом був Закон України «Про інформацію» [46], який не забезпечував повну відповідність потребам доступу до суспільно важливої інформації.

Закон України «Про адміністративні послуги» [16] визначає, що державна політика в сфері надання адміністративних послуг базується на принципах, які включають верховенство права, що охоплює законність і правову визначеність; стабільність; рівність перед законом; відкритість і прозорість; оперативність і своєчасність; доступність інформації про надання таких послуг; захист персональних даних; раціональну мінімізацію кількості документів і процедур, необхідних для отримання адміністративних послуг; неупередженість і справедливість; а також зручність і доступність для громадян. Ці принципи стали основою для організації надання адміністративних послуг через систему електронного урядування.

У межах розробки електронного урядування Кабінет Міністрів України 11 вересня 2013 року ухвалив розпорядження № 718-р «Про затвердження плану заходів щодо створення Єдиного державного порталу адміністративних послуг» [54]. Цей документ формує умови для поступового зближення механізмів співпраці, базуючись на спільних цінностях та партнерських відносинах між Україною та Європейським Союзом. Прийнята Угода про асоціацію між Україною, Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами передбачає комплексний розвиток електронного урядування в Україні відповідно до європейських стандартів.

Для реалізації євроінтеграційної політики було засновано Державне агентство з питань електронного урядування України, яке виконує функції центрального органу виконавчої влади. Його діяльність координується Кабінетом Міністрів України і зосереджується на розробці та впровадженні

державної політики в галузях інформатизації, електронного урядування, формування та використання національних електронних інформаційних ресурсів, а також розвитку інформаційного суспільства.

У 2015 році Закон України «Про звернення громадян» [17] було доповнено статтею 23¹, яка запровадила новий механізм взаємодії громадян із владою – електронну петицію. Завдяки цьому нововведенню громадяни отримали можливість подавати петиції до Президента України, Верховної Ради, Кабінету Міністрів або органів місцевого самоврядування через їх офіційні веб-сайти або платформи громадських об'єднань, які організують збір підписів. Впровадження цього інструменту сприяє розвитку інформаційного суспільства в Україні, утвердженню демократичної, правової та соціальної держави, а також забезпечення прозорості й відкритості діяльності органів влади.

У 2017 році Кабінетом Міністрів України було затверджено другу Концепцію розвитку електронного урядування в Україні [50]. Її реалізація планувалася до 2020 року і мала на меті підвищення ефективності та результативності роботи органів влади через координацію їх дій. Концепція визначила необхідність активного впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для підтримки реформ у сфері децентралізації та модернізації державного управління.

Закон України «Про електронні довірчі послуги» скасовує попередній Закон України «Про електронний цифровий підпис» [12] і комплексно регулює правові та організаційні основи надання електронних довірчих послуг, включаючи послуги з транскордонним характером. Він також визначає права та обов'язки учасників правовідносин у цій сфері, встановлює порядок державного нагляду та контролю за дотриманням відповідних норм законодавства, а також запроваджує принципи електронної ідентифікації. На даному етапі важливим кроком стало впровадження системи електронного документообігу в центральних органах виконавчої влади та місцевих державних адміністраціях.

Постановою Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 року № 55 [43], що набула чинності 7 березня 2018 року, було затверджено Типову інструкцію

щодо документування управлінської інформації в електронному вигляді, організації роботи з електронними документами в діловодстві, а також електронного міжвідомчого обміну. Окрім цього, затверджено Типову інструкцію з діловодства для міністерств та інших центральних і місцевих органів виконавчої влади. Цей нормативно-правовий акт також містить Регламент організації взаємодії органів виконавчої влади в електронному форматі. Електронна форма діловодства визначена як основна для державних установ та підприємств. Крім того, система електронної взаємодії органів виконавчої влади визнана єдиною правомочною формою юридично значущої взаємодії та основним механізмом співпраці між органами виконавчої влади.

Крім того, було ухвалено Концепцію розвитку електронного урядування в Україні (20 вересня 2017 року) та Концепцію розвитку електронної демократії в Україні з відповідним планом заходів щодо її реалізації (8 листопада 2017 року).

Цей етап розвитку характеризується посиленням взаємодії між суб'єктами суспільних відносин у контексті електронного урядування. Такий розвиток став можливим завдяки ухваленню Законів України «Про доступ до публічної інформації» та «Про адміністративні послуги». Крім того, активно розвивається інфраструктура електронного урядування, що включає повноцінний запуск системи центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП) по всій Україні. Значну роль відіграє широке використання відкритих державних реєстрів та програмних комплексів, які забезпечують взаємодію між суб'єктами у сфері е-урядування. До таких реєстрів належать, зокрема, Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань; Єдиний державний реєстр судових рішень; а також ресурси відкритих даних, такі як земельний кадастр України.

Третій етап розвитку правового регулювання, який триває з 2019 року до сьогодні, характеризується інтенсивним впровадженням електронного урядування. Важливим проривом у цій сфері стала діяльність у 2019 році, яка фактично означала системне перезавантаження механізмів електронного урядування держави. Основу для цього процесу заклало створення Міністерства

цифрової трансформації України, діяльність якого регулюється Положенням, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2019 року № 856.

Основні напрями трансформації політик в галузі електронного урядування зафіксовані в указах Президента України від 29 липня 2019 року № 558 «Про деякі заходи щодо поліпшення доступу фізичних та юридичних осіб до електронних послуг» [64] та від 4 вересня 2019 року № 647 «Про деякі заходи із забезпечення надання якісних публічних послуг» [63]. Міністерство цифрової трансформації стало ключовим органом серед центральних виконавчих структур влади, яке відповідає за формування та реалізацію державної політики в таких напрямках, як цифровізація, цифровий розвиток, цифрова економіка, інновації, електронне урядування та електронна демократія, а також розвиток інформаційного суспільства та інформатизації. До компетенції Міністерства входить також розвиток цифрових навичок і прав громадян, управління відкритими даними, створення національних електронних інформаційних ресурсів, забезпечення інтеперабельності, доступу до широкопasmового Інтернету та телекомунікацій, стимулювання електронної комерції та бізнесу, оптимізація надання електронних і адміністративних послуг, впровадження довірчих електронних послуг та інструментів цифрової ідентифікації, а також загальний розвиток ІТ-індустрії.

Запровадження карантинних обмежень в Україні суттєво трансформувало методи взаємодії суб'єктів у сфері електронного врядування. Виникла нагальна потреба у забезпеченні дистанційної форми комунікації, що дало поштовх для впровадження численних програмних комплексів і електронних підсистем. Такий розвиток слугував каталізатором для значного зростання та швидкої модернізації цілого сектору. Поміж інших інновацій особливе місце займає розробка платформи «Дія» (аббревіатура від «Держава і я») – мобільного застосунку, веб-порталу та бренду цифрової державності України, реалізованих під егідою Міністерства цифрової трансформації. Платформу було презентовано у 2019 році, а її офіційний запуск відбувся у 2020 році.

«Дія» дає змогу користувачам зберігати важливі документи в цифровому форматі на смартфоні, серед яких посвідчення водія, внутрішній та закордонний паспорти, документи про освіту та інше. Цифрові документи можуть бути використані для передачі копій під час отримання банківських чи поштових послуг, бронювання готелів або вирішення інших життєвих ситуацій. Крім цього, через платформу користувачі можуть отримувати численні державні послуги, серед яких «єМалятко» (комплексна послуга при народженні дитини), реєстрація бізнесу й ФОП онлайн, сплата податків, подання фінансової звітності та декларацій, підписання документів ЕЦП, зміна місця реєстрації тощо. На сьогодні на порталі доступно 72 державні послуги, а через мобільний додаток реалізовано функціонал 9 послуг і 15 цифрових документів.

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 4 грудня 2019 року № 1137 «Питання Єдиного державного веб-порталу електронних послуг та Єдиного державного порталу адміністративних послуг», портал «Дія» представляє собою інформаційно-телекомунікаційну систему, структурно й функціонально побудовану із реєстру адміністративних послуг, електронного кабінету, мобільного додатка «Дія», а також інших підсистем і програмних модулів.

У рамках перехідного етапу, починаючи із 1 січня 2020 року, національний Єдиний державний веб-портал електронних послуг також виконує функцію Єдиного державного порталу адміністративних послуг. На цьому порталі громадянам надається можливість доступу до широкого спектра послуг із зазначенням розміру адміністративного збору, строків надання, очікуваних результатів, способів отримання, причин можливих відмов та нормативно-правової бази, що регулює питання надання адміністративних послуг. Наявність подібного ресурсу можна високо оцінити, адже він істотно сприяє підвищенню рівня обізнаності громадян і значно полегшує доступ до адміністративних послуг.

Сучасний етап розвитку характеризується динамічним поступом і комплексною трансформацією сфери електронного урядування, яка знаходиться під впливом раніше невідомих факторів. Зокрема, йдеться про наслідки пандемії

COVID-19 і пов'язаних із нею карантинних обмежень, а також про збройну агресію Російської Федерації проти України, яка стала підставою для запровадження правового режиму воєнного стану. Ці обставини зумовлюють адаптацію галузі до нових викликів і вимог часу, забезпечують активне впровадження численних електронних реєстрів, ресурсів і програмних комплексів у сфері е-урядування.

Підсумовуючи результати дослідження нормативно-правових актів стосовно запровадження електронного урядування в Україні, слід констатувати, що проведений аналіз правового регулювання відповідних суспільних відносин виявив багаторівневу модель забезпечення процесу впровадження е-урядування. Ця модель інтегрує норми права різної юридичної сили, які відображаються в актах інформаційного та адміністративного законодавства, демонструючи взаємозв'язок і взаємодію цих галузей права в сучасних умовах.

Таким чином, на основі проведеного аналізу можна дійти висновку, що в Україні на теперішній час сформовано й функціонує розгалужена система нормативно-правового регулювання у сфері електронного урядування. Вона в цілому відповідає сучасним глобальним тенденціям і рівню розвитку суспільних відносин на даному етапі. Крім того, у країні впроваджено різноманітні програмні комплекси та інформаційні реєстри (бази даних), які стали основою для взаємодії між суб'єктами відносин у сфері е-урядування. Це забезпечує належний рівень реалізації прав і інтересів зазначених суб'єктів взаємовідносин.

2.2. Зарубіжний досвід участі громадян в умовах електронної демократії

Наразі багато держав світу інтенсивно впроваджують електронні послуги, однак для України доцільним є орієнтування на досвід країн Європейського Союзу. Це обґрунтовано стратегічною метою України, яка полягає у досягненні членства в ЄС та адаптації провідних європейських практик у різноманітних сферах, зокрема в галузі державного управління, з акцентом на електронне урядування. Державам Євросоюзу вдалося розбудувати ефективну систему

взаємодії між органами державної влади, громадянським суспільством і представниками бізнесу, що може слугувати цінним прикладом для запозичення.

Електронне урядування, або е-урядування, на місцевому та регіональному рівнях виступає однією із ключових складових сучасних механізмів публічної адміністрації. Досвід зарубіжних країн у цій сфері може служити цінним орієнтиром для вдосконалення відповідних процесів в Україні. У цьому контексті заслуговують на увагу кілька найкращих зразків впровадження цифрового управління за кордоном, які потенційно можуть бути інтегровані у практику розвитку електронного урядування в Україні.

Наприклад, у Франції створено систему локальних державних послуг під назвою ServicePublic Local. Ця система забезпечує доступ регіональних і місцевих органів влади до різноманітної інформації через офіційний урядовий портал ServicePublic.fr [31]. Зазначений портал, заснований у 2001 році, зазнав істотних оновлень у 2009 та 2015 роках й наразі управляється Дирекцією нормативно-правової та адміністративної інформації (DILA). ServicePublic.fr пропонує посилання на більш ніж 11 тисяч адміністративних послуг і структурований у межах десяти основних розділів, серед яких такі теми, як документи, соціальне забезпечення, сім'я, трудові відносини тощо.

Ще одним яскравим прикладом є електронна платформа міста Ліон, представлена веб-порталом www.lyon.fr. Тут громадяни мають змогу користуватися широким спектром послуг, включаючи такі:

- скористатися каталогом спортивно-оздоровчих послуг;
- комунікацію через онлайн-соціальну книгу;
- запис дітей до дитячих садків та шкіл;
- подання заявок на біометричний паспорт;
- замовлення свідоцтв про народження, шлюб чи смерть;
- реєстрація змін адреси проживання;
- пошук робочих місць;
- внесення даних до виборчих списків;
- подання дозволів на будівництво.

Організація такого рівня е-урядування на місцевому рівні сприяє створенню ефективної системи надання адміністративних та інших видів послуг органами виконавчої влади, місцевого самоврядування і бюджетними установами, а також їх посадовими особами й іншими уповноваженими суб'єктами. Це не лише підвищує якість державного управління, але й оптимізує життєві процеси мешканців міста, робить їх зручнішими, економить час і ресурси [31]. Таким чином, досвід Ліона може слугувати практичним прикладом для імплементації подібних рішень в Україні з метою оптимізації діяльності адміністративних органів.

Електронне урядування у Швейцарії є ключовим елементом функціонування державного апарату та надання адміністративних послуг. Ця країна активно впроваджує цифрові технології для оптимізації комунікації між органами влади та громадянами, а також для забезпечення зручності й підвищення ефективності в управлінських і адміністративних процесах. У січні 2007 року Федеральна рада Швейцарії презентувала національну стратегію електронного урядування, інтегровану до загальної стратегії розбудови інформаційного суспільства. Стратегія була спільно розроблена представниками федеральних, кантональних і муніципальних органів під керівництвом Головного управління інформаційних технологій. Основною метою цього документа визначено створення умов, за яких громадяни та підприємства матимуть можливість взаємодіяти з владою через електронні канали, а також реформування внутрішніх бізнес-процесів у державному секторі.

Фінансова підтримка проєктів електронного урядування залежить від розподілу очікуваного прибутку між учасниками й зазвичай реалізується завдяки спільному фінансуванню із залученням ресурсів федерального бюджету та бюджетів кантонів. Фундаментальним інструментом впровадження цієї стратегії є каталог пріоритетних проєктів, який регулярно оновлюється відповідно до актуальних потреб [68]. До каталогу включено низку заходів, що підлягають реалізації у координованому форматі для сприяння розвитку електронного урядування в країні.

Одним із ключових досягнень у цій сфері став запуск у жовтні 2011 року єдиного порталу доступу до публічних послуг (www.ch.ch). Окрім того, було розроблено сервіс для електронних форм, призначений для використання на рівні Конфедерації, кантонів і муніципалітетів, який набув популярності як ефективний інструмент взаємодії. Спрямовані зусилля на розвиток електронного врядування в Швейцарії дозволяє підвищувати якість адміністративних послуг і забезпечувати їх зручність для громадян.

У свою чергу, Об'єднані Арабські Емірати (ОАЕ), які становлять федерацію з семи еміратів, серед яких Абу-Дабі та Дубай, демонструють високу інноваційну активність у сфері впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Після здобуття незалежності від британського протекторату у 1971 році, країна почала динамічно розвиватися завдяки своїм значним запасам нафтових ресурсів [69]. Водночас ОАЕ не обмежуються нафтовим сектором, активно інвестуючи у впровадження сучасних цифрових рішень у різні сфери суспільного життя, зокрема у контексті взаємодії громадян із державними установами та муніципалітетами.

Прикладом є урядовий портал Дубая, який став передовим засобом комунікації між владою та суспільством. Він пропонує широкий спектр електронних державних послуг (eServices), доступних як для громадян і підприємств, так і для гостей емірату. Портал також акумулює дані про всі державні установи Дубая й надає їх контактну інформацію, функціонуючи як віртуальний шлюз для оперативного доступу до адмінпослуг. У сфері муніципального управління Муніципалітет Дубая служить структурою місцевої влади, відповідальною за організацію міських послуг під юрисдикцією уряду емірату. Для покращення якості обслуговування мерія розробила систему електронного уряду, що надає змогу отримувати близько 40 міських послуг у режимі онлайн. Нещодавно було запущено онлайн-опитування задоволеності клієнтів серед мешканців і громадян.

Таким чином, Об'єднані Арабські Емірати активно впроваджують сучасні інформаційно-комунікаційні технології та електронні системи з метою

вдосконалення доступу до державних послуг та забезпечення ефективної комунікації між органами влади й громадянами. Уряд емірату Абу-Дабі прагне стати одним із провідних е-урядів у світі, орієнтуючись на підвищення рівня задоволеності населення, чисельність якого становить приблизно 1,6 мільйона осіб.

У 2005 році Виконавча Рада уряду Абу-Дабі заснувала Центр систем та інформації Абу-Дабі (ADSIC) задля ініціювання процесів електронного урядування на місцевому рівні. Однією з ключових ініціатив ADSIC стала програма з управління взаємовідносинами з клієнтами (CRM), впроваджена у 2009 році у понад 60 державних органах. Наразі CRM-платформа, яка обробляє щомісячно 7-8 тисяч звернень, ефективно функціонує у державному секторі й обслуговує громадян цілодобово через систему контакт-центрів.

Ця платформа забезпечує інтегровану співпрацю між державними установами та можливість персоналізованого обслуговування громадян на основі демографічних даних. Жителі Абу-Дабі мають змогу надавати зворотний зв'язок, повідомляти про інциденти або подавати запити через такі канали, як портал Абу-Дабі, Урядовий Контакт-центр та інші доступні сервіси. Функціонування CRM підтримується загальнодержавною мережею ADNET, що стала першою державною системою, розміщеною в центрі обробки даних (ЦОД). Крім того, уряд Абу-Дабі веде власний Інтернет-портал під назвою Abu Dhabi eGovernment Gateway, призначений для інтерактивної взаємодії з населенням.

Досвід Абу-Дабі у впровадженні електронного урядування представляє певний інтерес для України, особливо у контексті розвитку електронних послуг, орієнтованих на широкі верстви населення, зокрема найуразливіші категорії громадян. Водночас важливо зазначити, що в ОАЕ існують суттєві обмеження свободи слова: засоби масової інформації заборонено висвітлювати особисте життя шейхів і заможних громадян. Крім цього, у країні діє заборона на певні види використання соціальних мереж, оскільки вони вважаються джерелом потенційно шкідливої інформації.

Для стрімкого розвитку країни зовсім не обов'язково мати значні розміри чи велику кількість населення, що наочно демонструють приклади європейських країн, які впровадили електронне врядування. Ця форма державного управління є надзвичайно важливою для модернізації сучасних систем адміністративного керування і повної реалізації концепції цифрової демократії. Україна має брати приклад із успішних практик Європи, зокрема Естонії.

Естонія – невелика країна з населенням приблизно 1,3 мільйона осіб, що робить її однією з найменших за чисельністю держав у Європейському Союзі. Проте вона демонструє високий рівень валового внутрішнього продукту на душу населення. Сьогодні Естонія стала потужною цифровою країною з розвиненою системою електронної демократії. Значну частину успіху забезпечили інвестиції в місцевих розробників, створення додаткових робочих місць і накопичення досвіду, який тепер успішно капіталізується. Щоб впровадити електронне врядування, країна витратила близько 15 років і 60 мільйонів євро, вклавши ці кошти у розробку, впровадження та оплату праці фахівців. На сьогодні майже 99% державних послуг в Естонії надаються в онлайн-форматі, а на останніх парламентських виборах понад 40% виборців проголосували дистанційно [75].

Ключовим компонентом естонського електронного врядування стала система X-Road, яка є платформою для обміну даними між різними державними та приватними базами. Вона забезпечує прозорість, дозволяючи з'ясувати, хто і яку інформацію запитував, а також для якої мети [78]. Система створена приватними естонськими компаніями за замовленням уряду і слугує мостом між організаціями, підвищуючи ефективність обміну даними.

Одним із важливих нововведень стало введення ID-карток, які вперше з'явилися у 2002 році. Кожен громадянин Естонії від 15 років зобов'язаний мати цю картку. Через три роки після запуску їх використовувало близько 80% населення. Ця картка виконує функцію одночасно паспорта, посвідчення водія, проїзного документа і навіть медичної карти. Завдяки ID-карткам Естонія щорічно заощаджує близько 2% ВВП і значно оптимізує надання послуг для

населення. Для отримання картки необхідно лише двічі відвідати місцеву поліцію, робота якої давно автоматизована через електронну чергу [1].

Високий рівень конфіденційності є ще одним досягненням Естонії: доступ до персональних даних обмежений і надається лише певному колу осіб. У разі порушень діють суворі санкції – навіть у виключних випадках невинуватий запит до даних може коштувати чиновнику роботи [78]. Такий підхід допоміг подолати недовіру громадян до цифрової системи і гарантувати безпеку приватної інформації.

На сьогодні естонці активно використовують електронну ID-картку, яка функціонує через мобільний телефон, зокрема систему Mobile-ID. Ідентифікація особи в цій системі здійснюється на основі SIM-картки. Крім того, в Естонії працює система eTaxBoard, що забезпечує громадянам швидкий і зручний доступ до податкових послуг [79]. Завдяки цьому резиденти країни мають можливість заповнювати податкові декларації, отримувати відшкодування ПДВ та контролювати процес його повернення.

Реєстрація транспортних засобів також відбувається в електронному форматі через Estonian Motor Vehicle Registration Centre. Значною подією у впровадженні електронного врядування стало те, що Естонія стала першою європейською країною, яка ще у 2007 році провела електронні парламентські вибори, дозволивши громадянам голосувати через інтернет. Ця система має високий рівень захисту від кібератак. За своє новаторство Естонія була відзначена премією «eGovernment Award» Best Practice Label у тому ж році.

Сьогодні близько 67% громадян Естонії регулярно користуються ID-карткою, а 99% адміністративних послуг доступні в онлайн-режимі. Загалом система X-Road об'єднує 2773 різноманітні сервіси. Якщо у 2003 році середньомісячна кількість транзакцій системи становила 63 581, то до 2019 року цей показник зріс до 180 855 017 [75].

Королівство Швеція є високо розвиненою державою Північної Європи, яка посідає провідне місце за рівнем життя. За даними 2018 року, чисельність населення країни становила приблизно 10,1 мільйона осіб, що свідчить про

зростання майже на один мільйон у порівнянні з 2013 роком. У сфері електронного врядування Швеція досягла значного прогресу, забезпечивши себе статусом одного із світових лідерів у цій галузі.

Становлення системи електронного врядування у Швеції розпочалося наприкінці ХХ століття з впровадження урядом проекту під назвою «Government eLink». Цей проєкт був спрямований на створення безпечного механізму обміну інформацією між державними установами та отримувачами їхніх послуг. Саме цей проєкт заклав фундамент для розвитку системи цифрового управління в Швеції, зробивши її однією з провідних країн у цій сфері [71].

У подальшому була оприлюднена Стратегія модернізації державного управління. Основна мета стратегії полягала в адаптації органів влади до потреб громадян із залученням інформаційно-комунікаційних технологій як ключового інструмента вдосконалення державних послуг. У березні того ж року було прийнято ініціативу «Інформаційне суспільство для всіх». Ця ініціатива передбачала не лише зміцнення ролі Швеції як лідера інформаційного суспільства, але й активне використання потенціалу цифрових технологій для стимулювання економічного зростання, зайнятості, регіонального розвитку, демократії, соціальної справедливості, покращення якості життя, рівності та ефективності державного управління [73]. Запровадження цієї ініціативи стало значним кроком на шляху до формування інформаційного суспільства в країні.

Весною 2000 року було опубліковано аналітичний звіт під назвою «Агенція 24/7: Критерії для 24/7 агентств у мережевому державному управлінні». У цьому документі було запропоновано чотиристадійний підхід до забезпечення цілодобового доступу до адміністративних послуг. Таким чином, Швеція стала першою країною в Європі, яка впровадила систему адміністративних послуг, доступних цілодобово, сім днів на тиждень.

Крім того, уряд Швеції презентував програму дій під назвою «Державне управління на службі демократії». Згідно з її положеннями, послуги для громадян та бізнесу мають бути доступними через інтернет. Реалізація цієї програми зробила Швецію однією з перших країн Європейського Союзу, яка

інтегрувала онлайн-режим у надання державних послуг. Концепція програми передбачала створення так званих «Агенцій цілодобово», які гарантують постійний доступ до публічних послуг незалежно від часу чи географічного місця користувачів [70]. Усі необхідні дані та послуги в межах певної ситуації повинні бути доступні через єдиний портал, незалежно від того, як розподілена відповідальність між різними державними структурами чи залученими організаціями громадського сектору.

Серед основних принципів електронного врядування у Швеції виділяються конфіденційність і безпека інформації, зручність користування, прозорість, а також доступність послуг 24/7. Основна мета впровадження цієї системи полягає у покращенні рівня демократичності суспільства. Швеція прагне надалі розвивати ефективний електронний уряд, який працює цілодобово задля блага громадян, враховуючи їхні права та залучаючи висококваліфікованих державних службовців.

Відповідальність за функціонування системи електронного врядування у Швеції покладено на Міністерство фінансів. Урядові ініціативи підтримує Шведське агентство державного управління, яке займається загальним удосконаленням і модернізацією системи державного управління. Важливу роль у цьому процесі також відіграє Громадський еФорум (VERVA), створений за співпраці Ради для державних установ у вересні [80]. Ця структура об'єднує представників різних державних агентств і слугує платформою для обговорення стратегій та розвитку електронного уряду.

Цікавим кроком стало заснування організації Carelink у грудні 2000 року, яка має на меті впровадження новітніх інформаційних технологій у сфері охорони здоров'я. До її засновників увійшли Федерація окружних рад, Шведська асоціація місцевих органів влади, державна аптечна мережа Apoteket, а також Асоціація приватних медичних працівників [77]. Основне завдання цієї організації полягає в сприянні співпраці між незалежними графствами у використанні ІТ-технологій в охороні здоров'я та стимулюванні інновацій у цій сфері.

Королівство Данія по праву вважається однією з найкращих країн світу за рівнем життя. Це високорозвинена аграрна держава з потужними зовнішньоекономічними зв'язками. Відмінний рівень соціального захисту населення виступає однією з ключових характеристик цієї країни. Особливої уваги заслуговує успіх Данії у галузі електронного врядування, якого вдалося досягти завдяки злагодженій координації роботи центрального і місцевого урядів. У сучасному світі, як і для інших країн, для Данії особливе значення мають стрімкі та масштабні зміни, зокрема, у сфері цифрових інновацій, які щороку відкривають нові можливості, що вже стали невід'ємною частиною життя. Серед особливих ініціатив Данії слід виділити платформу Digitaliser.dk, яка стала унікальною соціальною мережею для громадянського суспільства та бізнесу [74]. Завдяки цій платформі забезпечується взаємодія громадян і підприємств із владними установами, що сприяє покращенню якості електронних послуг, посиленню електронної демократії та вдосконаленню інструментів електронного врядування. Наприклад, на Digitaliser.dk можна обговорювати майбутні законодавчі ініціативи, що робить платформу неocenно корисною для активної участі громадян у прийнятті рішень.

Ще у 2008 році Данія впровадила перші електронні транзакції для оплати адміністративних послуг онлайн. Спочатку це включало сплату податків, зборів та штрафів, а вже через рік було додано можливість оплати комунальних послуг. Через кілька років спектр цифрових послуг розширився: громадяни отримали змогу записувати дітей до дитячих садків через мобільні додатки. Така швидка діджиталізація процесів значно спростила життя як громадянам, так і бізнесу. Крім того, у тому ж році запровадили функцію електронного підпису, цифрове оформлення юридичних осіб та підприємств. Видача паспортів, посвідчень водія, а також реєстрація за місцем проживання перевелися у цифровий формат й успішно протестувалися [76].

Ухвалення Стратегії розвитку у 2011 році, яка передбачала широке впровадження цифрових послуг, стало переломним моментом для Данії [74]. Це

заклало основу для розбудови однієї з найкращих систем електронного врядування у світі.

Наступний етап – цифрова стратегія 2016–2020 років – дозволила ще більше вдосконалити державний сектор завдяки інтеграції сучасних технологій. Основним акцентом стали взаємодія бізнесу з промисловістю через цифрові інструменти та забезпечення міцної, безпечної цифрової інфраструктури. Це зміцнило позиції Данії як лідера у сфері діджиталізації державного управління [61]. Попри невелику чисельність населення, високий рівень довіри між громадянами та до влади відіграє вирішальну роль у цьому успіху.

Освіченість населення теж є важливим фактором. Велика частка данців має якісну освіту та готовність адаптуватися до нових цифрових технологій. Використовуючи цю перевагу, країна створила надійну цифрову інфраструктуру, яка дозволяє громадянам і підприємствам взаємодіяти з державними службами онлайн. Наразі через інтернет надається понад 100 адміністративних послуг, серед яких функціонування Центральної митно-податкової адміністрації SKAT [72].

Такий приклад успішної діджиталізації в європейських країнах може стати корисним орієнтиром для України на шляху до впровадження сучасних моделей електронного врядування.

Висновки до розділу 2.

В Україні на теперішній час сформовано й функціонує розгалужена система нормативно-правового регулювання у сфері електронного урядування. Вона в цілому відповідає сучасним глобальним тенденціям і рівню розвитку суспільних відносин на даному етапі. Крім того, у країні впроваджено різноманітні програмні комплекси та інформаційні реєстри (бази даних), які стали основою для взаємодії між суб'єктами відносин у сфері е-урядування. Це забезпечує належний рівень реалізації прав і інтересів зазначених суб'єктів взаємовідносин. Підсумовуючи результати дослідження нормативно-правових актів стосовно запровадження електронного урядування в Україні, слід

констатувати, що проведений аналіз правового регулювання відповідних суспільних відносин виявив багаторівневу модель забезпечення процесу впровадження е-урядування.

Наразі багато держав світу інтенсивно впроваджують електронні послуги, однак для України доцільним є орієнтування на досвід країн Європейського Союзу. Це обґрунтовано стратегічною метою України, яка полягає у досягненні членства в ЄС та адаптації провідних європейських практик у різноманітних сферах, зокрема в галузі державного управління, з акцентом на електронне врядування. Державам Євросоюзу вдалося розбудувати ефективну систему взаємодії між органами державної влади, громадянським суспільством і представниками бізнесу, що може слугувати цінним прикладом для запозичення.

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ

3.1. Інноваційні форми участі громадян в умовах демократизації

Останнім часом Україна зробила дуже важливі кроки у розвитку систем електронного урядування. Уряд дуже швидко працює над впровадженням цілеспрямованої політики електронних послуг.

У 2016 році стартувала програма «U-LEAD», яка спрямована на розширення місцевих прав, перспектив та майбутнього розвитку. Партнером цієї програми є Міністерство розвитку місцевого самоврядування України за підтримки європейських партнерів, зокрема Європейської Комісії, МЗС Данії, Естонії та Швеції. Ця програма успішно реалізована і діє з 2016 року. Цілі вищезазначених програм включають підвищення кваліфікації суб'єктів усіх рівнів з метою реформування регіональної політики та децентралізації. Зміцнювати права та перспективи об'єднаних громад з метою надання якісних послуг населенню, одночасно сприяючи реформі децентралізації. Метою «U-LEAD» є вдосконалення та створення понад 600 центрів надання адміністративних послуг. Відомо, що наразі понад 9,5 млн громадян України отримують якісні адміністративні послуги завдяки цій програмі, наразі 562 міста беруть участь у цій програмі для створення центрів надання адміністративних послуг [81]. Проект EGOV4UKRAINE створено в рамках програми «U-LEAD з Європою», метою якої є вдосконалення системи надання державних послуг та підвищення публічної прозорості [52]. Проект дозволить удосконалити надання адміністративних послуг в Україні шляхом впровадження систем електронного діалогу, інформаційних систем та адміністративних послуг.

Як зазначалося раніше, EGOV4UKRAINE реалізується на основі програми «U-LEAD з Європою» за підтримки Європейського Союзу та таких країн, як Данія, Естонія, Швеція, Німеччина та Польща. У рамках проекту запроваджено систему «Трембіта», яка включає державний обмін даними та інформаційну систему ЦНАП «Вулик».

Систему «Трембіта» було впроваджено та передано Міністерству цифрової трансформації України. Завдяки цій системі всі державні органи країни мають можливість в режимі реального часу обмінюватися даними в електронних реєстрах. Наприклад, Державна служба України з лікарських засобів та контролю за наркотиками та Національна служба здоров'я України обмінюються інформацією щодо контролю дійсності ліцензій у роздрібній торгівлі.

«Трембіта» дійсно скорочує час, який витрачають як громадяни, так і державні службовці. Використання цієї системи знижує ризики корупції. Вона дозволяє українцям отримувати електронні послуги з будь-якої точки світу в будь-який час. Проект «Малятко», що базується на системі «Трембіта», не вимагає паперових сертифікатів чи фізичного контакту з державними установами. Ці ініціативи, безсумнівно, зменшують корупційні ризики в Україні. Наприклад, проект «Малятко» дозволяє швидко реєструвати дітей за допомогою однієї заяви, що значно зменшує бюрократію та економить час [2]. Головним партнером проекту EGOV4UKRAINE в Україні є Міністерство цифрової трансформації, а його реалізацією займається Естонська академія електронного урядування. Система «Вулик» сприяє автоматизації роботи центрів надання адміністративних послуг, забезпечуючи високий рівень обслуговування українців. «Вулик» має можливість доступу до певних реєстрів, зокрема, дані обмінюються через систему Trembit, про яку вже згадувалося.

Однією з ключових переваг системи «Вулик» є спрощення та прискорення роботи адміністраторів у наданні адміністративних послуг. У майбутньому український уряд планує розширити її функціонал, щоб зменшити потребу в залученні фахівців з інформаційних технологій. Проект «Вулик» фінансується за підтримки європейських країн [51].

В Україні наразі відбуваються значні процеси в цій галузі, які наближають країну до європейських стандартів і впроваджують електронні послуги за допомогою сучасних технологій. Це є важливим кроком у реформуванні національної адміністративної системи. Ідея створення «Трембіти» виникла на основі досвіду Естонії, зокрема, її системи X-Road. Завдяки цій системі загальна

кількість електронних послуг в Естонії перевищує 3000 [35]. Таким чином, можна стверджувати, що Україна успішно налагодила співпрацю з Естонією в цій сфері, що сприяє реалізації та фінансуванню проектів електронних послуг.

Перевагою розвитку ЦНП є звісно реформа децентралізації, тобто утворення самостійних територіальних громад. Звертаючись до програми «ULEAD з Європою», можна побачити, що створення та функціонування центрів надання адміністративних послуг за короткий термін значно покращило якість послуг та наблизило ці послуги до людей. Цікавим фактом є те, що навіть у невеликій громаді з населенням не більше п'яти тисяч осіб лише один раз можна було зареєструвати факт народження дитини, зареєструватися за місцем проживання, оформити державну допомогу по догляду за дитиною, перший у своєму роді електронний проект для новонароджених Сина єМалятко. Це приклад, за допомогою якого можна вирішити всі управлінські проблеми в громаді.

У рамках цифрової реформи важливо максимально використовувати потенціал Центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП). Завдяки програмі «U-LEAD з Європою» в ЦНАПах були створені зони для самообслуговування, що дозволяє громадянам, які не мають необхідної техніки вдома або не можуть самостійно скористатися послугами, отримувати адміністративні послуги.

У майбутньому необхідно продовжувати підтримувати діяльність ЦНАПів та зберігати можливість фізичної взаємодії громадян з цими центрами. ЦНАПи відіграють важливу роль у впровадженні адміністративних послуг. Також буде корисним, якщо посадові особи відвідуватимуть ЦНАПи для перевірки якості надання адміністративних послуг.

Україна, як демократична держава, надає значну увагу залученню громадян до процесу ухвалення управлінських рішень. Онлайн-інструменти та платформи стали важливими засобами для забезпечення широкої обізнаності та активної участі населення у формуванні та реалізації політики. Перш за все, варто звернути увагу на електронні сервіси та портали, що забезпечують доступ

до інформації. Серед таких ресурсів особливо виділяється платформа «Дія», яка значно полегшила життя українців упродовж останніх років.

Окрім електронних документів, що підтверджують особу, «Дія» сьогодні пропонує ряд функцій, які спрощують вирішення повсякденних питань для кожного українця. Серед них – отримання довідок про дохід, зареєстроване місце проживання, витягів про місце проживання дитини та несудимість, а також можливість змінити місце проживання, зареєструватися як фізична особа-підприємець і навіть продати транспортний засіб. Варто зазначити, що перелік послуг та функцій «Дії» постійно розширюється, а регулярні опитування з не надто важливих державних питань, ймовірно, є тестуванням механізму голосування громадян через додаток «Дія», що ще більше сприятиме залученню громадян до управлінських процесів.

Створення централізованих платформ, які забезпечують доступ до важливої інформації про діяльність органів влади, сприяє підвищенню прозорості та активізації громадськості. Це дозволяє громадянам швидше і легше отримувати необхідні документи, а також підвищує рівень довіри до органів виконавчої влади. Прикладами таких сервісів є Єдиний державний реєстр декларацій, Єдиний державний реєстр судових рішень, Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, Державний реєстр речових прав на нерухоме майно, Державний земельний кадастр, Єдиний державний реєстр виконавчих проваджень, Єдиний реєстр боржників та інші.

Веб-сайти центральних органів влади та місцевого самоврядування мають вирішальне значення для розвитку електронної демократії. Ці платформи надають громадянам інформацію про діяльність державних установ, а також полегшують доступ до відкритих даних і державних послуг. Наприклад, на сайті Верховної Ради України публікуються нові законодавчі акти, а судова система представлена через Єдиний державний реєстр судових рішень. Багато центральних органів влади мають власні веб-сайти, а деякі активно

використовують соціальні мережі. Проте рівень взаємодії на цих платформах може бути різним.

Слід зазначити, що інформація, яка надходить з вищих рівнів до нижчих, не є достатньою для ефективного функціонування електронної демократії. Важливо, щоб веб-сайти органів влади сприяли активній взаємодії з громадянським суспільством. Наразі відбувається перехід від одностороннього спілкування до справжньої комунікації між владою та суспільством.

На місцевому рівні електронна демократія втілюється, насамперед, через веб-сайти місцевих рад та ряд спеціалізованих сервісів. Серед найуспішніших прикладів можна виділити Контактний центр Києва 1551, «Цілодобову варту» у Вінниці, сайт «Панель міста» Львівської міської ради, а також віртуальну приймальню мера в Івано-Франківську. Портал «Відкрите місто» також сприяє ефективній взаємодії між громадянами та місцевою владою, до якого вже підключено 50 міст в Україні.

Ще одним важливим інструментом, який дозволяє громадянам висловлювати свою позицію та привертати увагу до своїх питань, є електронні петиції та громадянські звернення. Електронні петиції надають можливість громадянам звертатися до органів державної влади або місцевих рад з проханням розглянути важливі для них питання.

У 2015 році була створена законодавча основа для впровадження електронних петицій шляхом внесення змін до Закону України «Про звернення громадян», які стосувалися електронних звернень та петицій. Відповідно до цього закону, громадяни мають можливість подавати електронні петиції до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України та органів місцевого самоврядування через офіційні веб-сайти відповідних органів або громадських об'єднань, що займаються збором підписів.

Електронна петиція має містити основну суть звернення, а також особисті дані ініціатора, зокрема прізвище, ім'я, по батькові та електронну адресу. На веб-сайтах організаторів збору підписів обов'язково вказується дата початку збору, а також інформація про кількість і перелік підписантів [6]. Слід підкреслити, що

електронні петиції не можуть містити закликів до порушення конституційного ладу, територіальної цілісності України, насильства або інших негативних явищ. Відповідальність за зміст петиції несе її автор. Під час збору підписів має бути забезпечений безкоштовний доступ до інформаційно-телекомунікаційної системи, електронна реєстрація громадян та запобігання автоматичному введенню даних.

Ініціатива впровадження електронних петицій в Україні була започаткована Адміністрацією Президента України, яка вже в перший рік функціонування зібрала 2 мільйони підписів від громадян. Система ефективно працює на місцевому рівні, проте на національному рівні потребує вдосконалення, зокрема в аспекті звітування про реалізацію петицій, оскільки багато з них залишаються нереалізованими (з 42 успішних петицій лише 6 були реалізовані).

На місцевому рівні успішно функціонує Єдина система місцевих петицій edem.in.ua, яка використовується в більш ніж 140 громадах. У цій системі реалізовано ідентифікацію користувачів за допомогою Bank ID або мобільного телефону. Крім того, сервіси електронних петицій доступні на веб-сайтах місцевих рад. Наприклад, портал електронних петицій Київської міської ради працює ефективно. Для того щоб петиція була розглянута на цьому порталі, необхідно зібрати 10 тисяч підписів протягом 90 днів [48].

Однією з найуспішніших реформ в Україні за останні роки стала система контролю державних закупівель ProZorro. Ця система замінила традиційні паперові тендери та дозволила значно зекономити державні кошти. ProZorro здобула міжнародне визнання, зайнявши перше місце в міжнародному конкурсі систем державних закупівель. Зокрема, з 2017 року система електронних закупівель, заснована на досвіді ProZorro, впроваджується в Молдові.

Лише у 2014 році, після Революції Гідності, з'явилася ідея реформування системи державних закупівель в Україні, під пильним наглядом громадськості та міжнародних організацій. Команда волонтерів та однодумців створила електронну систему ProZorro, яка продемонструвала вражаючі результати за рік

роботи в пілотному режимі. З 1 серпня 2016 року, відповідно до закону України № 922-VIII «Про публічні закупівлі», Prozorro стала обов'язковою для всіх закупівель центральних органів влади, великих підприємств та природних монополістів, вартість яких перевищує встановлені порогові значення. Головною метою реформи є зменшення корупції в сфері державних закупівель, забезпечення їх прозорості та створення конкурентоспроможного середовища для бізнесу. Це завдання виявилось складним, але розробники доклали всіх зусиль, щоб зробити реформу максимально стійкою до корупції та доступною для всіх.

Система Prozorro складається з єдиної бази даних з відкритим кодом NOSQL та централізованої платформи для електронних аукціонів, до якої можна звертатися через п'ятнадцять різних комерційних майданчиків. Це дозволяє державному замовнику завантажувати тендерні заявки, публікувати оголошення та організувати аукціони, забезпечуючи прозорість і доступність для всіх учасників.

В підсумку зазначимо, що існуючі онлайн-інструменти та платформи, такі як електронні петиції, «Відкрите місто» та «Дія», є ефективними засобами для вираження громадянської позиції та залучення уваги органів влади.

3.2. Перспективи розвитку та модель ідеальної системи участі громадян

Кожна модель у сфері державного управління повинна відповідати вимогам інформаційного суспільства. Розробка таких моделей передбачає [32]:

- визначення етапів розвитку інформаційного суспільства;
- встановлення індикаторів прогресу інформаційного суспільства відповідно до цих етапів;
- формування списку ключових заходів у різних сферах діяльності для досягнення встановлених показників;
- запровадження відповідної структури органів управління, яка сприятиме реалізації цих заходів.

Компонентами моделей мають бути:

- елементи системи державного управління;
- завдання та принципи діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування;
- інформаційна інфраструктура суспільства;
- індикатори розвитку інформаційного суспільства.

В цілому, у системі електронного урядування можна спостерігати різноманітні типи взаємодій.

З урахуванням ключового компонента електронного урядування, а саме електронного уряду, можна визначити кілька рівнів його впровадження [7]:

- G2C (Government to Citizens), або «Уряд – громадянам». Цей рівень передбачає організацію зворотного зв'язку з населенням. Завдяки технологіям G2C громадяни отримують змогу істотно скоротити час, проведений у чергах для отримання стандартної інформації, довідок та формулярів, що, у свою чергу, сприяє зменшенню фінансових витрат як для громадян, так і для державного бюджету за рахунок оптимізації адміністративних процедур;

- G2E (Government to Employees), або «Уряд – службовцям». Цей рівень фокусується на автоматизації взаємодії урядових структур із державними службовцями, посадовими особами та консультантами на місцевому рівні. Реалізація цього рівня можлива лише за умови успішного впровадження функціональних можливостей рівнів G2B та G2C.

- G2B (Government to Business), або «Уряд – бізнес». Ця категорія передбачає автоматизацію взаємовідносин між державними органами та підприємницьким сектором, включаючи системи електронних платежів податкових зобов'язань і проведення тендерів на закупівлю товарів і послуг. Наприклад, у Швеції перехід на електронну систему державних закупівель дозволив скоротити витрати до 50%, завдяки чому 95% закупівель у країні здійснюються через електронні канали;

- G2G (Government to Government), або «Уряд – уряду». Цей рівень має на меті автоматизацію внутрішньоурядових процесів, зокрема документообіг і

взаємодію між різними державними відомствами. G2G є інтегральною частиною єдиної інформаційної системи й забезпечує виконання таких завдань, як управління діяльністю державного апарату, координація роботи регіональних і територіальних підрозділів та організація внутрішнього діловодства.

Поряд з цим дослідники виділяють три основні моделі електронного урядування: континентально-європейську, англо-американську та азійську [23]:

- континентально-європейська модель орієнтована на організацію структури, що спрямована на задоволення першочергових потреб громадянського суспільства;

- англо-американська модель, характерна для США, Канади та Великобританії, акцентує увагу на відкритості, прозорості та підзвітності владних органів перед суспільством. Важливим аспектом цієї моделі є звільнення державних службовців від рутинних адміністративних завдань у відносинах із громадянами;

- взіатська модель враховує культурно-управлінські особливості регіону, спрямовуючи основні зусилля на впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у сфері освіти та культури [20].

Електронна взаємодія між органами державної влади та громадянами, представниками бізнесу й некомерційними організаціями здійснюється через інформаційні платформи. Основним завданням цих платформ є реєстрація звернень громадян і організацій [8], а також надання необхідної інформації для вирішення нагальних соціальних та індивідуальних питань.

Науковці у світі виділяють чотири основні моделі електронного уряду:

- англо-американська модель;

- азійська модель;

- європейська модель [19].

Англо-американська модель електронного уряду активно поширюється та вдосконалюється у США, Канаді та Великій Британії. У Сполучених Штатах створили стратегічний документ під назвою «Стратегія електронного уряду» (E-Government Strategy). Основні положення цієї стратегії демонструють прагнення

уряду забезпечити громадянам зручний доступ до державних послуг через ефективні інструменти взаємодії з органами влади [29]. Реалізація цієї роботи здійснюється в межах національної ініціативи, яка покликана підвищити прозорість роботи державних установ і надати громадянам більше можливостей для контролю їхньої діяльності.

Канада, своєю чергою, є однією з перших країн, яка ще у 1994 році впровадила заходи з відкритого доступу до інформації державних структур. Для цього було вирішено розбити програму створення електронного уряду на три послідовні етапи з метою завершення проєкту протягом п'яти років. Завдяки використанню такого поетапного підходу система була структурована у чотири ключові складові:

- загальний урядовий веб-портал Канади;
- інтегровані платформи, які об'єднують різноманітні інформаційні ресурси;
- програмне забезпечення, що включає інструменти для пошуку, автоматизації бізнес-процесів і інтеграції додатків та даних;
- рішення для управління документацією, що охоплює як паперові, так і електронні документи, електронні архіви та бази даних.

США, врахувавши успіхи впровадження системи електронного уряду, створюють власну платформу відкритого доступу до державних послуг. Її пріоритети охоплюють:

- налагодження електронної торгівлі між державними установами, а також проведення конкурсних електронних торгів для забезпечення державних потреб у товарах і послугах;
- надання громадянам доступу до урядової та адміністративної інформації;
- використання смарт-карт, у тому числі у федеральному уряді;
- вирішення різноманітних завдань із залученням цифрових інструментів, таких як отримання офіційних документів через урядові веб-сайти, сплата податків, надання інформації про діяльність державного апарату та інше;

- впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у сфері медицини та охорони здоров'я.

Можливості електронного уряду спрямовані на вдосконалення існуючих засобів електронного отримання інформації. Серед таких засобів виділяються мобільний зв'язок, Інтернет, цифрове телебачення та колл-центри. Водночас громадяни й надалі мають змогу взаємодіяти з установами особисто, що дозволяє обирати спосіб отримання послуг залежно від зручності. Особливо популярною стає система створення персональних сторінок для громадян та малого й середнього бізнесу, що значно підвищує ефективність і зручність користування державними сервісами. Завдяки застосуванню електронних технологій державне управління США суттєво скоротило витрати на надання послуг, заощадивши десятки мільйонів доларів. На сьогодні уряд завершив створення й реформування інформаційно-комунікаційної інфраструктури на державному рівні [29]. США зробили значний прорив у впровадженні концепції електронного уряду, задавши напрям розвитку технологічних інновацій у цій сфері, які активно переймаються іншими країнами. Деякі аналітики підкреслюють, що саме США можуть найбільш ефективно інтегрувати цю концепцію в повсякденне управління завдяки своєму прогресивному підходу.

Азіатська модель електронного уряду відрізняється своїм унікальним управлінським стилем. Наприклад, уряд Республіки Корея зосередив увагу на впровадженні інформаційно-комунікаційних технологій у галузі освіти та культури. Ця модель, як і англо-американська, базується на принципі «єдиного вікна», що значною мірою полегшує процес співпраці громадян і державних органів.

Протягом тривалого часу система «Електронного уряду» Південної Кореї вважалася Організацією Об'єднаних Націй найефективнішою у світі. Громадянам доступні понад дві тисячі державних послуг, що забезпечує зручність і швидкість отримання необхідної інформації та документів. Ця модель не лише демонструє високу результативність, але й користується значною

підтримкою серед громадян, які все частіше віддають перевагу цифровим форматам обслуговування замість традиційних методів.

Завдяки цій системі мешканці країни мають змогу виконувати всі базові операції через персональні комп'ютери. У громадських місцях встановлено спеціальні термінали, які дозволяють швидко знайти потрібну інформацію або отримати послуги як у цифровому, так і в друкованому вигляді. Окрім цього, Південна Корея була однією з перших країн, яка впровадила повний документообіг на державному рівні. Проте важливі урядові документи все ще зберігаються у паперовій формі. Ефективність цієї системи дозволяє країні щорічно заощаджувати понад мільярд доларів.

Сінгапур також активно розвиває електронне урядування за подібною моделлю. Більшість державних послуг у країні є доступними онлайн через платформу «Сінгапур ОДИН». Однією з ключових ініціатив є програма «Електронний громадянин», яка інтегрує широку низку послуг, що раніше були доступні виключно через державні установи. Жителі Сінгапуру можуть прив'язати особистий кабінет на порталі до мобільного пристрою, що дає можливість користуватися багатьма послугами прямо зі смартфонів.

Азіатська модель електронного уряду акцентує увагу на інформатизації соціальних секторів, зокрема культури, освіти та охорони здоров'я, а також на розвитку цифрових комунікацій. Значна увага приділяється створенню надійної інфраструктури інформаційних технологій і сприятливих умов для електронної комерції. Основним завданням залишається спрощення доступу громадян до державних послуг завдяки використанню терміналів у місцях з високою кількістю відвідувачів і максимальній адаптації державних порталів до мобільних пристроїв.

Згідно з рейтингом 2016 року, Великобританія очолила список держав за рівнем розвитку електронного уряду. У рамках цієї системи реалізуються програми «Електронні громадяни», «Електронний бізнес» і «Електронний уряд». Основна мета британської концепції електронного уряду полягає у забезпеченні ефективної взаємодії між громадянами, підприємствами та державними

органами через використання інформаційно-комунікаційних технологій. Це дозволяє надавати якісні послуги з максимальною зручністю.

Серед ключових напрямків розвитку британської моделі зазначають розширення спектра сервісів державних послуг, оптимізацію застосування соціальної інформації в урядових структурах і створення умов для безперешкодного доступу громадян [30] до всіх можливостей електронного урядування.

Для формування єдиного інформаційного порталу було прийнято стратегічне рішення об'єднати існуючі вебресурси та припинити функціонування частини дублюючих платформ, які зумовлювали зайві бюрократичні ускладнення. Для стимулювання попиту на новий сервіс ініціювали зміни до законодавства. Зокрема, громадяни, які подають податкову звітність в електронній формі, отримали суттєві податкові пільги. У результаті впровадження єдиного електронного сервісу у Великій Британії вдалося значно оптимізувати роботу державного апарату, звільнивши службовців від обтяжливої паперової документації.

Англо-американська модель електронного уряду спирається на принципи забезпечення якісного надання державних послуг громадянам, скорочення надмірних функцій державних органів і забезпечення швидшого та зручнішого доступу до послуг у цифровому форматі. Політика країн, які реалізують цю модель, також спрямована на зниження витрат, пов'язаних із наданням державних послуг. Значним попитом користуються сервіси, що забезпечують доступ до офіційної державної статистики. Ключовою характеристикою цієї системи є принцип «єдиного вікна», який об'єднує найнеобхідніші та найбільш затребувані послуги для громадян і бізнесу.

Європейська модель електронного урядування демонструє інші відмінні риси. Серед них – високий рівень інтеграції країн і народів Європи, що знаходить відображення у впровадженні єдиної валюти, створенні загальноєвропейського інформаційного простору, підготовці спільної конституції, а також у вільному русі фінансових ресурсів, енергії та інформації. Окремо слід відзначити

суворість законодавства, яке регламентує інформаційні відносини та потоки в межах єдиного європейського інформаційного середовища.

Особлива увага в рамках створення електронного уряду ЄС приділяється досягненню соціальної єдності та рівності між усіма членами Союзу. Однак важливою проблемою залишається розрив між поколіннями [36]: молодь здебільшого готова користуватися електронними сервісами для отримання державних послуг, тоді як старше населення часто стикається зі складнощами в опануванні процесів взаємодії з цифровими інформаційними мережами.

На початку 2000-х років було ініційовано Програму «Електронна Європа», спрямовану на побудову системи електронного уряду. Реалізація цієї програми не лише не перешкоджала впровадженню національних електронних урядів у таких країнах, як Великобританія, Німеччина, Франція, Португалія, Естонія та інших європейських державах, але й сприяла їхньому розвитку. Зокрема, у Німеччині електронний уряд розглядається як один із ключових механізмів модернізації державного управління.

Офіційна стратегія німецької держави у сфері використання інформаційно-комунікаційних технологій для обслуговування населення спирається на чотири основні принципи, які охоплюють відповідні блоки реформ. Перший із них передбачає створення нової структури, що оптимізує ефективність виконання законодавчих норм і надання державних послуг. Другий акцентує увагу на громадянинові, який розглядається як стратегічний партнер і основний споживач послуг державного сектора. Третій принцип пов'язаний із модернізацією державної служби, що забезпечує підвищення її прозорості, раціональне використання бюджетних ресурсів і покращення функціональної ефективності органів влади. Нарешті, четвертий принцип передбачає впровадження ефективного управління, яке сприяє залученню та утриманню фахівців, орієнтованих на досягнення конкретних результатів.

У Європейському Союзі спостерігається зростаючий інтерес до сервісів зворотного зв'язку між державою та громадянами. У Франції, наприклад, функціонує урядовий веб-сайт, що дозволяє всім громадянам брати участь в

обговоренні суспільно значущих проектів, таких як будівництво доріг, мостів і парків. Згідно з даними урядового моніторингу, подібні механізми сприяють формуванню довірливих і партнерських відносин між громадянами та владою.

Ще одним важливим аспектом електронного уряду у Франції є сервіси пошуку інформації про установи. Для отримання необхідних відомостей користувачеві потрібно лише ввести свій поштовий індекс у пошуковій системі, що дає змогу швидко отримати адреси відповідних організацій. Окрім того, жителі Франції можуть здійснювати оплату електронних послуг через офіційний веб-сайт за допомогою кредитної картки, що значною мірою спрощує доступ до таких послуг.

Таким чином, європейська модель електронного уряду ґрунтується на інтегративній співпраці країн-членів Європейського Союзу. Інвестування в розвиток інформаційного суспільства розглядається як вклад у прогресивний розвиток націй. Висока ефективність сервісів зворотного зв'язку, публічних обговорень і громадянської участі у прийнятті важливих соціальних рішень через інформаційні мережі підтверджує перспективність такого підходу. Крім того, дедалі більшу популярність набувають сервіси спрощеного доступу до інформації через оптимізовані пошукові механізми, що забезпечує додаткове зручне обслуговування громадян.

В Україні на шляху до ефективного впровадження електронного уряду зустрічається низка проблем:

- відсутність єдиних стандартів і уніфікації діяльності систем е-урядування;
- невідповідність державних інформаційних ресурсів міжнародним вимогам;
- недосконалість нормативно-правової та методологічної бази, що ускладнює координацію між різними гілками влади та суспільством;
- недостатня врегульованість процесу надання адміністративних послуг.

Для подолання цих викликів державним органам потрібно вдосконалювати існуючі системи, чітко розмежовувати повноваження між державними

структурами та органами місцевого самоврядування в інформаційному просторі, сприяючи координації їхньої роботи на всіх рівнях [53]. Подальші дослідження стосовно розробки та удосконалення Національного реєстру, його сертифікації та стандартизації мають стати основою для покращення якості функціонування електронного уряду в країні [3].

Відповідно до Концепції електронного урядування, до 2020 року були поставлені такі цілі:

- підвищення ефективності роботи держорганів та досягнення нового рівня управління державою на основі принципів прозорості, результативності, відкритості, доступності, довіри та підзвітності;
- покращення якості публічних послуг для громадян і бізнесу відповідно до європейських стандартів із забезпеченням мобільності та конкурентоспроможності в умовах сучасної економіки;
- зменшення корупційних ризиків при виконанні владних повноважень;
- підвищення інвестиційної привабливості, покращення бізнес-клімату та конкурентоспроможності країни;
- стимулювання соціально-економічного розвитку [26].

Ефективне впровадження цих змін вимагає адаптації системи державного управління до європейських стандартів [18]. При цьому перехід до електронного урядування має бути поступовим, супроводжуючись змінами в суспільстві задля підтримки його стабільності.

Сучасні перспективи розвитку електронного урядування для посилення прозорості та підзвітності влади в Україні включають такі напрямки:

- розробку новітніх стандартів та впровадження інноваційних підходів у сфері е-урядування, які покращать якість послуг і доступ громадян до публічної інформації;
- використання інформаційно-комунікаційних технологій для підвищення прозорості дій органів влади;

- залучення організацій громадянського суспільства до захисту прав і свобод та сприяння активізації е-демократії, що дасть змогу громадянам частіше брати участь у прийнятті рішень на місцевому й регіональному рівнях;

- вдосконалення механізмів е-урядування й е-демократії з урахуванням регіональних особливостей країни;

- стимулювання інклюзивного діалогу щодо політики в сфері е-урядування й демократичного розвитку з врахуванням місцевих інтересів і потреб [59].

Ці заходи сприятимуть підвищенню довіри громадян до державних інститутів і зниженню рівня корупції.

Народна законодавча ініціатива є одним із ключових елементів сучасного конституціоналізму і широко використовується у багатьох країнах світу, таких як Австрія, Данія, Італія, США, Швейцарія тощо. В цьому контексті варто дослідити різні моделі правотворчої ініціативи, які вже апробовані в конституційному праві, з метою адаптації однієї з них для ефективного впровадження в Україні.

Т.О. Рябченко та А.В. Щербанюк визначають дві основні моделі народної правотворчої ініціативи: першу — як інститут безпосередньої демократії, та другу – як змішаний конституційно-правовий інститут. У рамках першої моделі громадяни самі вирішують публічно-правові питання без посередників. Ця модель має два варіанти реалізації: повна народна ініціатива без залучення представницького органу або ініціатива, яка спершу подається до представницького органу і потім виноситься на референдум. Друга модель передбачає включення елементів представницької демократії й охоплює такі приклади:

- 1) подання ініціатив громадян до представницького органу влади, де вони розглядаються та схвалюються або, у разі відхилення, винесення цих питань на референдум (характерно для Латвії);

- 2) внесення ініціатив до парламенту, який самостійно приймає рішення стосовно їх долі (хоча така практика передбачена законодавством Австрії, Італії та Іспанії, вона застосовується рідко) [53].

Модель електронного урядування України e-Government 1.0 відображає загальносвітову концепцію розвитку цього напрямку. Її основа – надання громадянам доступу до електронних послуг через авторизовані вебпортали органів державної та місцевої влади. Цей підхід реалізується завдяки створенню відповідних цифрових платформ і сервісів.

e-Government 2.0 (E-Gov 2.0) зосереджується на інтеграції нових технологій, включно зі спільнотними підходами, для побудови відкритої платформи управління. Ця модель сприяє співпраці між державними установами, громадянським суспільством та бізнесом, підтримуючи концепцію демократизації управління на базі ідей Web 2.0. Головні особливості Web 2.0 включають:

- активну участь користувачів у створенні контенту;
- пріоритет генерації нового змісту;
- інтерактивні обговорення в суспільстві;
- формування незалежних медійних ініціатив.

E-Gov 2.0 стає мостом між принципами Web 2.0 та сучасним електронним урядуванням, посилюючи участь громадян у державних процесах. Платформи з відкритим вихідним кодом забезпечують створення інноваційних рішень – додатків, сервісів і віджетів; держава ж виступає провайдером відкритих даних та інфраструктури. На сьогодні найбільших успіхів у впровадженні цієї технології досягли Австралія, США, Велика Британія та Нова Зеландія [7].

Згідно з дослідженням, проведеним Національним інститутом стратегічних досліджень при Президентові України, яке отримало назву «EGOV 2.0: Новітні підходи до трансформації системи державного управління на основі Громадських медіа. Аналітична записка», сучасні інструменти та особливості, закладені в основу технологій Web 2.0, мають потенціал стати ключовими засобами для діяльності органів державної влади. Їх використання сприятиме істотному підвищенню рівня довіри громадян до урядових структур та інформації, яку вони поширюють, а також створить міцну основу для реалізації масштабних реформ у сфері державного управління.

Концепція e-Gov 2.0, як зазначено у дослідженні, пропонує радикальний перегляд традиційної моделі функціонування держави через впровадження інноваційних засобів Web 2.0. Відмінність між e-Gov 1.0 та e-Gov 2.0 полягає у зміні фундаментального підходу до роботи системи. Якщо перша версія електронного врядування робила акцент здебільшого на комп'ютеризацію та автоматизацію вже існуючих процесів управління, то e-Gov 2.0 передбачає глибокі зміни в структурі соціальних взаємодій та сутності самої логіки функціонування держави в усіх її аспектах.

Впровадження концепції e-Gov 2.0 відкриває безпрецедентні можливості для взаємодії держави з громадянами, дозволяючи встановлювати комунікацію на рівнях, які до цього часу були або недосяжними, або ж викликали серйозні труднощі в реалізації. Такий підхід дозволяє не лише швидше та точніше враховувати думки і запити великої кількості учасників політичного процесу, але й підвищує ефективність вирішення як політичних, так і культурних питань за рахунок високого рівня залучення суспільства до цих процесів. Крім того, система забезпечує поглиблене залучення бізнесу та різнорівневих інституцій незалежно від форми власності у єдину інтегровану модель прийняття рішень.

Також концепція передбачає інтеграцію навіть найменших соціальних груп у загальну структуру державних процесів, оптимізацію внутрішніх зв'язків для усунення корпоративізму чи надмірної забюрократизованості процедур. Це, у свою чергу, сприяє створенню більш прозорої та адаптивної державної системи, яка здатна гнучко реагувати на виклики сучасності та виходити на новий щабель ефективності й довіри.

Висновки до розділу 3.

Стрімкий розвиток сучасних технологій та доступність інформації впливають на всі аспекти суспільного життя, і політико-правова система не є винятком. Сьогодні швидка передача інформації, зростаюча доступність альтернативних джерел її отримання, активізація суспільного діалогу та все більша нагальність у встановленні ефективного зворотного зв'язку між владою

та громадянами спричиняють значні трансформації в управлінських і правових механізмах. Одним із ключових виразів цих змін у політичному та правовому дискурсах стала концепція електронної демократії. Ця теорія набирає актуальності, оскільки відповідає вимогам сучасності, сприяючи інтеграції цифрових технологій у демократичні процеси.

Протягом останніх десятиліть уряди країн по всьому світу активно розробляють та впроваджують різноманітні механізми електронної демократії, серед яких електронний уряд, що підвищує ефективність взаємодії між державою та її громадянами, електронні петиції, які дозволяють громадянам без перешкод висловлювати свою думку та ініціативи, а також електронний суд, що сприяє прискоренню та спрощенню правосуддя через використання цифрових ресурсів. Усі ці інструменти забезпечують більш прозоре, оперативне і доступне управління, яке відповідає потребам інформаційного суспільства.

З огляду на це дедалі більшої уваги заслуговують теоретичні дослідження й аналіз засад електронної демократії для глибшого розуміння її сутності, механізмів роботи та потенціалу інтеграції в суспільну структуру. Це явище є органічною складовою світового переходу до інформаційного суспільства, де цифрові технології стають головним інструментом комунікації та участі громадян у процесах прийняття політичних і управлінських рішень. Завдяки таким інноваційним підходам електронна демократія забезпечує ширший доступ громадян до суспільно важливих процесів формування порядку денного і сприяє більшій відкритості та підзвітності влади перед суспільством.

ВИСНОВКИ

1. Досліджено, що електронне урядування – це значно більше, ніж просто наявність державного веб-сайту або трансформація урядових структур у більш прозорі, доступні та ефективні для громадян інституції. Це насамперед комплексний підхід, який охоплює створення, підтримку і спрощення процесів інформаційної взаємодії на різних рівнях управління: і державному, і місцевому. Електронне урядування спрямоване на налагодження дієвого зв'язку між державними органами та громадянами, між державними установами та підприємствами, а також на забезпечення внутрішньої скоординованості між співробітниками в межах самих держустанов.

Доцільно зазначити, що у впровадженні електронного документообігу, як одного з важливих складових елементів е-урядування, існує низка проблемних аспектів, що потребують нагального вирішення. Перш за все, це питання фінансового забезпечення. Реалізація технічного й технологічного оновлення значною мірою залежить від наявності достатніх ресурсів, особливо це критично для виконавчих комітетів сільських і селищних рад, а також адміністрацій районного рівня. Окрім цього, на практиці виразно проявляється потреба в суттєвому підвищенні рівня комп'ютерної грамотності та інформаційної компетентності серед державних службовців для успішного використання нових технологій. Також залишається невирішеним питання передачі електронних документів до архівних установ, їх правильного оформлення та гарантування довготривалого зберігання.

2. Встановлено, що активність громадян у сфері електронного урядування полягає в їхній участі у взаємодії з державними органами через електронні канали, використанні електронних послуг та участі в процесах прийняття рішень. Цей показник є важливим індикатором розвитку електронного урядування і відображає рівень довіри громадян до державних інституцій.

Існує кілька груп чинників, які впливають на рівень активності громадян в електронному урядуванні: соціально-демографічні чинники (вік, освіта, дохід,

місце проживання), технологічні фактори (доступ до інтернету, якість електронних сервісів, наявність необхідного обладнання: комп'ютери, смартфони, планшети та інші пристрої слугують засобами для доступу до електронних послуг), психологічні фактори (довіра до держави, сприйняття корисності, мотивація), інституційні фактори (якість законодавства, рівень інтеграції електронних послуг, державна підтримка), соціальні фактори (культурні особливості, соціальні норми).

3. Нормативно-правова база реалізації електронного урядування переважно ґрунтується на чинному законодавстві, яке регламентує інформаційні відносини і забезпечення захисту інформації: Конституція України, Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22 травня 2003 року № 851-IV, Закон України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» від 5 жовтня 2017 року № 2155-VIII, а також Закон України «Про Національну програму інформатизації» від 1 грудня 2022 року № 2807-IX є ключовими нормативно-правовими актами, що регулюють електронну взаємодію в Україні. До цього переліку долучаються Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року № 2939-VI, Закон України «Про захист персональних даних» від 1 червня 2010 року № 2297-VI, Закон України «Про адміністративні послуги» від 6 вересня 2012 року № 5203-VI, а також Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 9 січня 2007 року № 537-V. Особливо важливі концептуальні документи, зокрема Концепція розвитку електронного урядування в Україні, яка була затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2017 року № 649-р, та Концепція розвитку електронної демократії в Україні і план заходів до її реалізації, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 року № 797-р. Серед додаткових нормативних актів виділяються Постанова Кабінету Міністрів України від 8 серпня 2016 року № 606 «Деякі питання електронної взаємодії електронних інформаційних ресурсів» і Постанова від 1 грудня 2023 року № 1317 «Деякі питання цифровізації діяльності державних органів».

Схвалення стратегій та планів дій у цій сфері підтверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 року № 386-р щодо Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні та розпорядженням від 11 вересня 2013 року № 718-р про затвердження плану заходів для створення Єдиного державного порталу адміністративних послуг.

Крім того, нормативне регулювання електронних підписів та печаток закладено у Постанові правління НБУ від 20 грудня 2023 року № 172, яка визначає порядок їх використання. Також варто звернути уваги на наказ Міністерства цифрової трансформації України від 28 лютого 2024 року № 33, яким затверджується Регламент роботи центрального засвідчувального органу.

4. Наразі багато держав світу інтенсивно впроваджують електронні послуги, однак для України доцільним є орієнтування на досвід країн Європейського Союзу. Це обґрунтовано стратегічною метою України, яка полягає у досягненні членства в ЄС та адаптації провідних європейських практик у різноманітних сферах, зокрема в галузі державного управління, з акцентом на електронне урядування. Державам Євросоюзу вдалося розбудувати ефективну систему взаємодії між органами державної влади, громадянським суспільством і представниками бізнесу, що може слугувати цінним прикладом для запозичення. Електронне урядування, або е-урядування, на місцевому та регіональному рівнях виступає однією із ключових складових сучасних механізмів публічної адміністрації. Досвід зарубіжних країн у цій сфері може служити цінним орієнтиром для вдосконалення відповідних процесів в Україні. У цьому контексті заслуговують на увагу кілька найкращих зразків впровадження цифрового управління за кордоном, які потенційно можуть бути інтегровані у практику розвитку електронного урядування в Україні.

5. Україна, як демократична держава, надає значну увагу залученню громадян до процесу ухвалення управлінських рішень. Онлайн-інструменти та платформи стали важливими засобами для забезпечення широкої обізнаності та активної участі населення у формуванні та реалізації політики. Перш за все, варто звернути увагу на електронні сервіси та портали, що забезпечують доступ

до інформації. Серед таких ресурсів особливо виділяється платформа «Дія», яка значно полегшила життя українців упродовж останніх років.

6. Для подальшого розвитку електронної демократії необхідно постійно вдосконалювати нормативно-правову базу, приймаючи ряд законопроектів, таких як «Про публічні консультації» та «Про всеукраїнський референдум», у статусі законів України. Щоб створити повноцінну систему надання електронних послуг населенню, Україні слід здійснити ряд якісних змін в інформаційній інфраструктурі, зокрема забезпечити: широкосмуговий доступ до Інтернету; автоматичне надання послуг громадянам без участі чиновників; підвищення рівня цифрової грамотності населення. Сучасному розвитку електронного урядування в Україні притаманні такі тенденції: розширення доступу громадськості до інформації про діяльність органів влади; можливість громадян брати участь у реалізації державної політики та отримувати адміністративні послуги через Інтернет; забезпечення безперервного та оперативного обміну інформаційними ресурсами між органами влади.

Перспективними напрямками для подальшого розвитку електронного урядування в Україні є поліпшення інституційного середовища, що сприятиме ефективному управлінню розвитком електронного урядування через нормативно-правове регулювання та дієві механізми громадського контролю. Крім того, важливими є питання впровадження хмарних технологій у діяльність органів влади, установ та організацій, що дозволить спростити управління документами в хмарному середовищі, а також підвищити ефективність і прозорість їх роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Департамент поліції та прикордонної охорони Естонії. URL: http://www.pass.ee/index.php/pass/est/mis_on_id_kaart. (дата звернення: 05.12.2024).
2. Державні послуги онлайн. Портал «Дія». URL : <https://diia.gov.ua/>.(дата звернення: 06.12.2024).
3. Додонов О. Методологія створення Національного реєстру електронних інформаційних ресурсів. Реєстрація, зберігання і обробка даних. 2005. Т. 7, № 3. С. 88–97
4. Дубов Д. Основи електронного урядування. Навчальний посібник. Д.В. Дубов, С.В. Дубова. Київ, Центр навчальної літератури, 2012. 176 с
5. Дяченко Н. Прогнозні оцінки динаміки впровадження електронного урядування в Україні. Державне управління та місцеве самоврядування. 2013. №. 2. С. 134–142.
6. Електронна демократія в Україні: інструменти та методи. Ресурсний центр ГУРТ. URL: <https://gurt.org.ua/articles/44096/> (дата звернення: 06.12.2024).
7. Електронне урядування. Дачненська громада. URL: <https://dachnenska-gromada.gov.ua/news/1695973352/> (дата звернення: 05.12.2024).
8. Електронне урядування. Опорний конспект лекцій. Дзюба С.В., Жиляєв І.Б., Полумієнко С.К, Рубан І.А., Семенченко А.І. За ред. А.І. Семенченка. Київ. 2012. 264 с.
9. Єганов В.В. Проблеми та перспективи впровадження системи електронного урядування в Україні. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/DeBu_2012_2_7.pdf (дата звернення: 05.12.2024).
10. Жекало Г.І., Заяць М.Я., Вакун О.В. Сутність та зміст електронного урядування: концептуальний вимір. Державне управління: удосконалення та розвиток. № 8. 2020. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILEA=

[&2_S21STR=Duur_2020_8_7](#) (дата звернення: 05.12.2024).

11. Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-1710>. (дата звернення: 03.12.2024).

12. Закон України «Про електронний цифровий підпис» від 22 травня 2003 р. № 852-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/852-1512> (дата звернення: 04.12.2024).

13. Закон України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-1714> (дата звернення: 02.12.2024).

14. Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 рр.» від 09.01.2007 р. № 537-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16> (дата звернення: 02.12.2024).

15. Закон України «Про адміністративні послуги» від 06.09.2012 № 5203-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17> (дата звернення: 02.12.2024).

16. Закон України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19> (дата звернення: 03.12.2024).

17. Закон України «Про звернення громадян» № 393/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%8015> (дата звернення: 02.12.2024).

18. Закон України від 22.05.2003 № 851-IV «Про електронні документи та електронний документообіг» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 02.12.2024).

19. Ірхин Ю. «Електронний уряд»: теорія і практика. Державна служба. 2016. №4 С. 163-173.

20. Клімушин П. Стратегії та механізми електронного урядування в інформаційному суспільстві: монографія. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2016. 524 с.

21. Коліушко І. Електронне урядування – шлях до ефективності та прозорості

державного управління/ Інформаційне суспільство. Шлях України. Київ, Бібліотека інформ. суспільства, 2004. С. 138–143.

22. Коліушко І. Електронне урядування – шлях до ефективності та прозорості державного управління. Інформаційне суспільство. Шлях України. Київ : 2004. С. 138–143 URL : <https://pravo.org.ua/elektronne-uryaduvannyashlyah-do-efektyvnosti-ta-prozorosti-derzhavnogo-upravlinnya> (дата звернення: 02.12.2024)

23. Коновал В. Методологічні засади електронного урядування на місцевому рівні: поняття, принципи, моделі та передумов. Теорія та практика державного управління. 2016. № 2. С. 65-72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpu_2016_2_13.

24. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-> (дата звернення: 03.12.2024).

25. Концепція розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації, яка затверджена розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 № 797-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-%D1%80> (дата звернення: 04.12.2024).

26. Концепція формування системи національних електронних інформаційних ресурсів : Розпорядження Кабінету Міністрів України : [від 5 травня 2003 р. № 259-р]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/259-2003-%D1%80#Text> (дата звернення: 04.12.2024).

27. Костенко, І.В. «Основні принципи електронного урядування». Часопис Київського університету прав. 2019. №4 С. 112-121.

28. Кращі практики впровадження електронного урядування: зарубіжний досвід / авт. кол.: К. Синицький, Я. Олійник, М. Міхальова та ін. Київ, 2010. 144 с.

29. Кришталеви Б.В., Травкин Ю.В. Електронний уряд. Досвід США. К .: Еко-Трендз, 2015. 228с.

30. Кураш А. Як уряд Британії стало електронним. URL: http://www.cnews.ru/articles/iz_gryazi_v_knyazi_kak_pravitelst (дата звернення: 04.12.2024).

31. Легеза Є.О. Діяльність суб'єктів публічної адміністрації щодо надання публічних послуг: проблемні питання та шляхи їх вирішення. Journal.ScienceRise:

Juridical Science. 2018. № 2. С. 8-15.

32. Мицишин В.І. Аналіз особливостей побудови систем електронного урядування в Україні. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2011. № 699: Інформаційні системи та мережі. С. 164–175.

33. Наказ Міністерства цифрової трансформації України «Про затвердження Регламенту роботи центрального засвідчувального органу» від 28.02.2024 № 33. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0393-24> (дата звернення: 02.12.2024).

34. Нижній Т. Теоретичні засади електронного урядування. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 20. С. 112-116. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/20_2017/25.pdf (дата звернення: 02.12.2024).

35. Офіційний сайт інформаційної системи «Вулик». URL : <https://vulyk.gov.ua/> (дата звернення: 04.12.2024).

36. Павлютенкова М.Ю. Електронний уряд: західний досвід. URL: <http://www.infosoc.ru/2006/thes/Pavlyutenkova.pdf> (дата звернення: 04.12.2024).

37. Підвищуємо рівень розвитку цифрових державних послуг – Комітет з питань цифрової трансформації. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/253877.html (дата звернення: 05.12.2024).

38. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання електронної взаємодії електронних інформаційних ресурсів» від 08.08.2016 № 606. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/606-2016-%D0%BF> (дата звернення: 04.12.2024).

39. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання цифровізації діяльності державних органів» від 01.12.2023 № 1317. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1317-2023-%D0%BF28> (дата звернення: 04.12.2024).

40. Постанова Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо створення електронної інформаційної системи «Електронний Уряд» від 24.02.2003 № 208. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/208-2003-%D0%BF> (дата звернення: 02.12.2024).

41. Постанова Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні» від 15.05.2013 № 386-р. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80> (дата звернення: 04.12.2024).

42. Постанова правління НБУ «Про затвердження Положення про використання електронного підпису та електронної печатки» від 20.12.2023 № 172. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0172500-23> (дата звернення: 02.12.2024).

43. Постановою Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 № 55 «Деякі питання документування управлінської діяльності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-2018-%D0%BF> (дата звернення: 04.12.2024).

44. Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних : Постанова Кабінету Міністрів від 21.10.2015 р. № 835. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/835-2015-%D0%BF> (дата звернення: 05.12.2024).

45. Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні : Указ Президента України від 31.07.2000 № 928/2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928/2000#Text> (дата звернення: 02.12.2024).

46. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-ХІІ : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 05.12.2024).

47. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 01.12.2022 № 2807-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20#Text> (дата звернення: 02.12.2024).

48. Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021 – 2026 роки: Указ Президента України від 27 вересня 2021 року №487/2021 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text> (дата звернення: 02.12.2024).

49. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 року №5/2015. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 01.01.2024).

50. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні : Розпорядження від 20 вересня 2017 р. № 649-р. Кабінет Міністрів України. Київ.

2014. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/250287124>. (дата звернення: 01.01.2024).

51. Програма підтримки реформ децентралізації в Україні/U-LEAD з Європою. URL : <https://donors.decentralization.gov.ua/project/u-lead> (дата звернення: 06.12.2024).

52. Пропозиції Програми з Європою щодо державної політики із загальних питань створення та діяльності центрів надання адміністративних послуг від 20.11.2019. URL: https://tsnap.ulead.org.ua/wp-content/uploads/2019/11/U-LEAD-_polisi-zapyska_zagalni-pytannya-TSNAP_-20.11.2019.pdf (дата звернення: 02.12.2024).

53. Радченко С. Особливості систем електронного документообігу у державних органах України. Архіви України. 2013. № 4. С. 39-53. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/ay_2013_4_3. (дата звернення: 04.12.2024).

54. Розпорядження від 11.09.2013 № 718-р «Про затвердження плану заходів щодо створення Єдиного державного порталу адміністративних послуг». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/718-2013-%D1%80> (дата звернення: 04.12.2024).

55. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні» від 13.12.2010 № 2250-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2250-2010-%D1%80> (дата звернення: 04.12.2024).

56. Розік М. В. Мобілізаційні чинники електоральної участі громадян України на парламентських виборах 1998–2019 рр. : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 – політичні інститути та процеси. Луцьк. 2020. 247 с.

57. Розік М. В. Мобілізаційний потенціал інноваційних форм і практик участі громадян у парламентських електоральних процесах 1998–2019 рр. Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії: зб. наук. праць. Львів, 2020. № 28. С. 182–189.

58. Рудь І. Стратегія сталого розвитку «Україна-2020»: цілі, напрями, пріоритети. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=782:strategiya_ukrajina-2020&catid=8&Itemid=350 (дата звернення: 04.12.2024).

59. Рудь І. Стратегія сталого розвитку «Україна-2020»: цілі, напрями,

пріоритети

URL:

http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=782:strategiya_ukrajina-2020&catid=8&Itemid=350 (дата звернення: 04.12.2024).

60. Соломко Ю. Електронне урядування: поняття, сутність, принципи та напрями розвитку. Ефективність державного управління. 2018. № 2. С. 135-143. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2018_2_16. (дата звернення: 01.01.2024).

61. Соціальна платформа для обміну досвідом і знаннями з суспільних оцифрувань у Королівстві Данія. URL: <https://digitaliser.dk/resource/432458> (дата звернення: 04.12.2024).

62. У наступному році бюджет Мінцифри планують збільшити ще на понад 60%. Куди підуть кошти. dev.ua. URL: <https://dev.ua/news/u-nastupnomu-rotsi-biudzhet-mintsyfry-planuiut-zbilshyty-shche-na-ponad-60-kudy-pidut-koshty-1726489662> (дата звернення: 05.12.2024).

63. Указ Президента України «Про деякі заходи із забезпечення надання якісних публічних послуг» від 04.09.2019 № 647/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/647/2019> (дата звернення: 04.12.2024).

64. Указ Президента України «Про деякі заходи щодо поліпшення доступу фізичних та юридичних осіб до електронних послуг» : від 29.07.2019 № 558. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/558/201957>. (дата звернення: 04.12.2024).

65. Указ президентна України «Про додаткові заходи щодо забезпечення відкритості у діяльності органів державної влади» від 01.08.2002 № 683/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/683/2002> (дата звернення: 02.12.2024).

66. Україна зайняла п'яте місце у світі за рівнем розвитку цифрових державних послуг і перше за залученістю громадян. dev.ua. URL: <https://dev.ua/news/e-government-development-index-1726837703> (дата звернення: 05.12.2024).

67. Федорчак, О., Пилипенко, В., Буник, М., & Блинда, Ю. Вплив електронного врядування на економічний розвиток України. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice. 2024. № 5(58). С. 390–407. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/4494> (дата звернення: 02.12.2024)

68. Чернецький С., Чечель А., Діденко Н., Грицишен Д., Малишев К. Фінансування проєктів електронного урядування у країнах європейського союзу та Україні. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2021. №4(39), С. 68–76. <https://www.fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/3485> (дата звернення: 05.12.2024).

69. Чукут С. А., Шуляк М.С. Особливості впровадження електронного урядування в Об'єднаних Арабських Еміратах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. №8. С. 92-95. <https://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2016/02/Osoblivosti-vprovadzhennya-elektronnoho-uryaduvannya-v-Obyednanih-Arabskih-Emiratah.pdf> (дата звернення: 05.12.2024).

70. Чукут С.А. Зарубіжний досвід упровадження електронного урядування. Камінська Т., Каменський А., Пасічник М. та ін; за заг. ред. – д-ра наук з держ. упра., проф. Чукут С. А. К: 2008. 200 с.

71. Best Practices in the European Countries. Constitutional Monarchy of Sweden. URL: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/CAIMED/UNPAN019393.pdf> (дата звернення: 06.12.2024).

72. Business portal of Denmark. Virk.dk. URL :<https://indberet.virk.dk> (дата звернення: 05.12.2024).

73. E-government in Sweden. URL : http://documentostics.com/component/option,com_docman/task,doc_view/gid,1175/ (дата звернення: 06.12.2024).

74. E-government strategy 2011-2015. The digital path to future welfare. URL: <http://www.digst.dk/servicemenu/english/policy-and-strategy/egov-strategy> (дата звернення: 04.12.2024).

75. Estonian Digital Society website. URL: <https://e-estonia.com/> (дата звернення: 05.12.2024).

76. Galeva S, Grigorov E. The Scandinavian Countries' Experience in the Implementation of the Electronic Prescription. *Scr Sci Pharm*. 2016. URL: <http://journals.mu-varna.bg/index.php/ssp/article/view/2450> (дата звернення:

04.12.2024).

77. Galeva S, Grigorov E. The Scandinavian Countries' Experience in the Implementation of the Electronic Prescription. *Scr Sci Pharm*. 2016. URL: <http://journals.mu-varna.bg/index.php/ssp/article/view/2450> (дата звернення: 04.12.2024).

78. Republic of Estonia Information System Authority. URL: X-Road <http://www.ria.ee/26259> (дата звернення: 06.12.2024).

79. Republic of Estonia: e-Residency. Official website of Estonia. URL: <https://eresident.gov.ee> (дата звернення: 06.12.2024).

80. Swedish Administrative Development Agency Verva. URL: <http://www.verva.se/> (дата звернення: 04.12.2024).

81. U-LEAD з Європою. Покращення якості надання адміністративних послуг для населення. URL : https://tsnap.ulead.org.ua/wpcontent/uploads/2019/11/U-LEAD-_polisi-zapyska_zagalni-pytannya-TSNAP_-20.11.2019.pdf (дата звернення: 05.12.2024).

82. UN E-Government Knowledgebase. URL: <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Data/Country-Information/id/180-Ukraine> (date of access: 05.12.2024).